

**VEGYIPARI ÁGAZATOK BÉRSZÍNVONALÁNAK ÉS
BÉRDINAMIKÁJÁNAK ALAKULÁSA**

Készítették: Matheika Zoltán
Palócz Éva

Szerkesztette és a munkacsoportot vezette: Palócz Éva

Készült a Magyar Vegyipari, Energiaipari és Rokon Szakmában Dolgozók Szakszervezete

Készült a Kopint-Tárki Konjunktúrakutató Intézet Zrt-ben.

A Zrt. címe: 1112 Budapest, Budaörsi út 45.

Telefon:309-2695

Telefax: 309-2647

www.kopint-tarki.hu

info@kopint-tarki.hu

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló 1

1. A bérek a vegyiparban nemzetgazdasági összehasonlításban	5
1.1. A bérek alakulása a nemzetgazdaságban és a versenyszektorban 2008-tól.....	5
1.2. Béralakulás a feldolgozóiparban és a kiemelt ágazatokban	7
2. Alkalmazotti létszám.....	15
2.1. Az alkalmazotti létszám alakulása.....	15
2.2. A makroszintű termelékenység és az egységbérköltség.....	18
3. A minimálbérek emelésének a hatása a bérekre	22
3.1. Minimálbérek és emelésük hatása a nemzetgazdaságban	22
3.2. Minimálbérek és emelésük hatása a vegyipari ágazatokban.....	27
3.2.1. A minimálbéren alkalmazottak aránya	27
3.2.2. A minimálbér emelés hatása és a lehetséges alkalmazkodás.....	29
3.2.3. A minimálbér-emelésben érintett bérek aránya az összes béren belül	32

Vezetői összefoglaló

Az elemzés célja annak vizsgálata, hogy milyen tendenciák tapasztalhatók az elmúlt 3-3,5 évben a vegyipari kötődésű ágazatok bér- és foglalkoztatási mutatóiban, és ezek alapján milyen trendek valószínűsíthetők a közeljövőben, elsősorban 2018-ban. A vegyipari ágazatok bér- és munkaerő-piaci tendenciáit összevetjük a versenyszféra átlagával és a feldolgozóipar átlagával, mivel a vegyipari munkaerő-piaci fejleményeknek bizonyos mértékig alkalmazkodniuk kell a nemzetgazdasági szintű változásokhoz. A bérek alakulását két oldalról, a KSH bérstatisztikai adataira támaszkodva illetőleg a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Bértarifa felvétele, hivatalos nevén „Egyéni bérek és keresetek statisztikája alapján” elemezzük.

A vizsgálat egyrészt a három fő vegyipari ágazatra terjed ki: TEÁOR 20 Vegyi anyag és termék gyártása, TEÁOR 21 Gyógyszergyártás és TEÁOR 22 Gumi és műanyag termék gyártása, azon belül is különösen a TEÁOR 22.1 Gumitermék gyártása. Másrészt bevonjuk a vizsgálatba az olajfeldolgozás, a fafeldolgozás, a papírgyártás, a nyomdai tevékenység, az alumíniumipar, valamint a gázellátás ágazatokat.

Az elmúlt néhány évben – a változó ütemű, de folyamatos gazdasági fellendüléssel párhuzamosan – a vizsgált vegyipari területek nagy többségében jelentős javulás ment végbe mind a keresetek, mind pedig a foglalkoztatás területén. A markáns javulás összipari szinten 2014-től érhető tetten, a bruttó reálkeresetek és a foglalkoztatás dinamikáját tekintve egyaránt. Ezen belül az *idei év* a létszámemelkedés vonatkozásában jobbára a korábbi tendencia folytatódását, a kereseteket illetően viszont minőségi ugrást hozott.

Az idén a nominális bérdinamika az ágazatok többségében (olajfeldolgozás, gyógyszeripar, gumi- és műanyagipar, faipar, nyomdaipar, alumíniumgyártás) megugrott, követve a szinte egész gazdaságra jellemző tendenciákat. Miután a munkaerőhiány mellett az idei bérdinamikát mindenekelőtt a drasztikus minimálbér- és bérminimum-emelés hajtja, nem meglepő, hogy a legerőteljesebb béremelkedés a négy legalacsonyabb bérszintű ágazatban: a faiparban, a nyomdaiparban és a műanyag- és gumiiiparban ment végbe. Ezen belül a faiparban, ahol az átlagos bérszint a feldolgozóipari átlag kétharmadát sem éri el, az idén páratlan, közel 20%-os keresetemelkedésre került sor. Ugyanakkor komoly gyorsulás után két számjegyű növekedést produkált a magas kereseteket fizető gyógyszeripar és a kiugróan jól fizető kőolajfeldolgozás is. A kereseti dinamika gyorsulása elkerülte a szűk vegyipart (vegyi anyag, termék gyártása), ahol az ipar viszonylatában viszonylag magas bérszint csak mérsékelt, 5% körüli ütemben nő az idén, valamint a papíriparban, ahol a keresetek közel 8%-os növekedése alatta marad az idei év nemzetgazdasági és feldolgozóipari átlagának, és csak szerény gyorsulást jelent a tavalyi évhez képest.

Eközben a vegyipari jellegű ágak túlnyomó részében az idén bővül az alkalmazotti létszám (a faipar ezzel szemben látványos, a műanyagipar enyhe létszámcsökkenést produkált), még hozzá néhány kivétellel érdemben, 3%-ot meghaladó ütemben. A kivétel egyrészt a kőolaj-feldolgozás, ahol az idei csekély létszámemelkedés javulást jelent a korábbi évek csökkenéséhez képest, valamint a szűk vegyipar, amelyet teljesen elkerült az idei ipari fellendülés.

A többnyire létszámbővüléssel párosuló meredek béremelkedés akkor is drasztikus mértékben emeli a bérköltségeket a vegyipari ágakban, ha közben a vizsgált ágak többségében még az idén is kisebb-nagyobb mértékben elmarad a kereseti dinamika a feldolgozóipari átlagtól. Ez azonban egyszerűen annak a következménye, hogy a vegyipari ágak többségében a kereseti szint meghaladja a feldolgozóipari átlagot – ahol nem ez a helyzet (fa-, nyomda, műanyagipar), ott a bérdinamika megugrása is drasztikusabb volt.

Hozzá kell tenni, hogy ahogy a 2014-2017-es időszak során általában, úgy az idén specifikusan is elmondható, hogy nem csak a keresetek, hanem a bruttó termelés alapján számított makroszintű *termelékenység* növekedési üteme is elmaradt a feldolgozóipar átlagától – mi több, ez utóbbi kilencből hat ágazatban *csökkent*. Az esetek felében a csökkenésre azért került sor, mert a létszám a termelési volumennél gyorsabban nő, a másik felében viszont (szűk vegyipar, gáz- és alumíniumipar) a termelési volumen maga is esik, az általános ipari élénkülés közepette. A főleg tudás- és innovációorientált jellege miatt különösen fontos *gyógyszeripar* termelékenysége több éves gyengélkedés után az idén enyhén emelkedett, a gyógyszeripari kibocsátás és a foglalkoztatás egyidejű jó ütemű emelkedése mellett.

Összességében hiába nőttek idén a vegyipari jellegű ágak többségénél a keresetek a feldolgozóipari átlagtól elmaradó ütemben, a gyengébb termelékenységnövekedés hatására az *egységbérköltség* dinamikája majdnem minden ágazatban *drasztikusan* meghaladta a feldolgozóipari átlagot. Érdekes módon a kivétel a szélsőséges béremelkedést produkáló faipar, miután az ágazat termelékenysége is két számjegyű ütemben javult.

Akárhogyan is, mind az alkalmazotti létszám, mind a keresetek terén komoly emelkedés ment végbe az elmúlt néhány év során, és rövid távon e tendencia folytatódása várható. Habár az elkövetkező pár év várhatóan az ipari növekedés – és azon belül a vegyipari kötődésű ágak többsége – számára kedvező lesz, a munkaerőhiány miatt a bérköltség-emelkedés a fellendülés – és a termelékenységjavulás – dinamikáját jó eséllyel túlszárnyalja majd, ami a gyengébb vállalkozások számára megnehezíti a további működést, fokozva ezáltal a vállalatok közti szelekciót.

A vizsgált ágazatokat a *minimálbér emelése* nagyon különböző mértékben érintette 2017-ben. A legmagasabb a minimálberek emelésében érintettek *létszáma* a fafeldolgozásban (az alkalmazottak kb. kétharmada) és a nyomdaiparban (mintegy 60%), de a gumi-műanyag iparban (55%) és a papíriparban (52%) is az alkalmazottak több mint felére vonatkozik a minimálbér-emelési kötelezettség. Ezzel szemben a gázellátásban (0,2%) és a gyógyszeriparban (9,1%) minimális az érintettek köre. A vegyi termék gyártásban az alkalmazottak több mint egynegyedének a bérét kellett emelni 2017-ben a minimálberek emelkedése miatt.

Általánosságban is megállapítható, hogy a garantált bérminimum emelése sokkal nagyobb alkalmazotti kört érint a vizsgált ágazatokban, mint a minimálbéré; ez természetes következménye a nagyobb mértékű, 25%-os emelési kötelezettségnek, ami értelemszerűen szélesebb alkalmazotti körre terjed ki. Másrészt ez pénzügyileg is nagyobb terhet ró a munkaadókra, mivel a kötelező emelésnek nem csak a százalékos mértéke nagyobb, hanem ennek az összegszerű vonzata is jóval magasabb. Másként megfogalmazva: a havi minimálbér 2017-ben 18 ezer forinttal emelkedett, míg a garantált bérminimum 32 ezer forinttal.

A minimálberek emelésében érintett *bértömeg* részaránya a teljes bértömegeen belül értelemszerűen jóval alacsonyabb, mint a létszám-aránya. A fafeldolgozásban az összes bér majdnem

50%-át érintette a minimálbérek emelése 2017-ben, és hasonlóképpen magas a minimálbérek aránya a nyomdaiparban. A gumi-műanyagiparban az összes bér nagyjából egyharmadát érintik a minimálbér-emelések, és 30%-át a papíriparban.

A gyógyszergyártásban és a gázellátásban az összes bér mindössze kb. 3%-ára vonatkoznak a kötelező minimálbér-emelések és az alumíniumiparban is mindössze 5,3% ez az arány. A vegyi termék gyártásban az összes bértömeg 12%-át érintik a kötelező béremelések, és ezen belül különösen magas a garantált bérminimum emelésének a hatása. A vizsgált ágazatok közül ebben az ágazatban a legnagyobb a különbség a minimálbér-emelésben (1,6%) és a garantált bérminimum emelésében érintett bér aránya (10,5%) között.

A minimálbérek jelentős emelése azzal a következménnyel jár, hogy az alsó kereseti sávban lényegében összezsúsznak a minimálbérek, és eltűnik az egyes alkalmazottak bére közötti differenciálás, hacsak a munkaadók nem állítják helyre a korábbi bérstruktúrát, ami a minimálbér emelésben nem érintett alkalmazottak bérenek a felemelését teszi szükségessé. A 2017. és a 2018. évi minimálbér-emelések a korábbi évekénél jóval nagyobb mértékűek, ezért az alkalmazottak sokkal szélesebb körét érintik, és a teljes bérstruktúrát sokkal nagyobb mértékben alakítják át, mint a korábbi években. A minimálbér emelés közvetlen hatásánál ezért lényegesen nagyobb a közvetett hatás.

A minimálbérek emelésének másik szembevető hatása az, hogy számos vizsgált ágazatban a már korábban is lapos bérgörbék még laposabbá válnak, egyre inkább hasonlítanak egy fordított "L" betűhöz. Azaz a havi átlagkeresetet a nagyon alacsony keresetűek nagy száma, és a kis létszámú, ám kiugróan magas keresetű csoport bére határozza meg.

Végül, megvizsgáltuk, hogy önmagukban a kötelező minimálbéremelések milyen hatással voltak 2017-ben az érintett vizsgált ágazatok béremelkedésére. Azt vizsgáltuk, hogy ha a munkaadók kizárólag a kötelező minimálbér-emeléseket hajtották volna végre 2017-ben és a nem érintett béreket változatlanul hagyták volna, az a teljes bértömeg mekkora emelkedését okozta volna. Külön számítottuk ki, hogy a vizsgált ágazatokban mekkora volt 2017-ben a minimálbér és külön a garantált bérminimum kizárólagos emelésének a parciális hatása.

Nos, az adatok azt bizonyítják, hogy 2017 első 8 hónapjában, valamennyi vizsgált ágazatban a minimálbér emelésének összesített hatásánál jóval nagyobb mértékben nőttek az átlagkeresetek. A minimálbér emelések összesített hatása a faiparban volt a legmagasabb (6,99%), ugyanakkor ebben az ágazatban az év első 8 hónapjában 19,8%-os béremelkedés valósult meg. De hogy a skála másik végét is említsük: a gyógyszeriparban, amelyet elenyésző mértékben érintettek a minimálbér-emelések, 10%-ot meghaladó béremelés történt.

A vegyi termékek gyártása ágazatban 1,44%-os béremelést okoztak közvetlenül a minimálbér-emelések, ezzel szemben a tényleges béremelkedés meghaladta az 5%-ot. És ez még a legalacsonyabb béremelkedési ütem volt a vizsgált ágazatok között.

Mindez azt mutatja, hogy egyrészt a minimálbérek emelésének *közvetett* hatása számottevő volt. A munkaadóknak a korábbi bérszerkezet helyreállítása érdekében jelentős béremelést kellett megvalósítaniuk a minimálbér-emelésében nem érintett csoportokban is, a bértorlódás elkerülése érdekében. Másrészt, legalább ekkora hatást fejthetett ki ugyanakkor az általános munkaerő-hiány, amely a minimálbér-emelésektől függetlenül is erőteljesen felfelé húzza a béreket.

Nem tudni ma még, hogy ez a kétféle pótlólagos hatás, azaz a bértorlódás elkerülése és a munkaerő-hiány miatti jelentős béremelések milyen kereseti kategóriákban valósultak meg, és

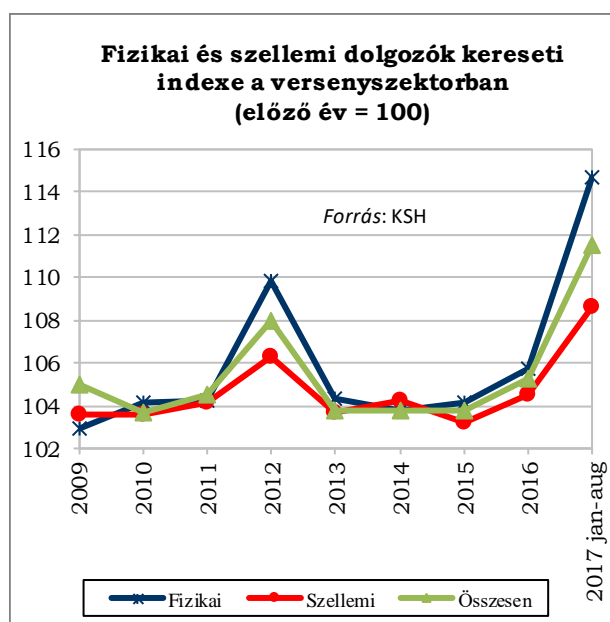
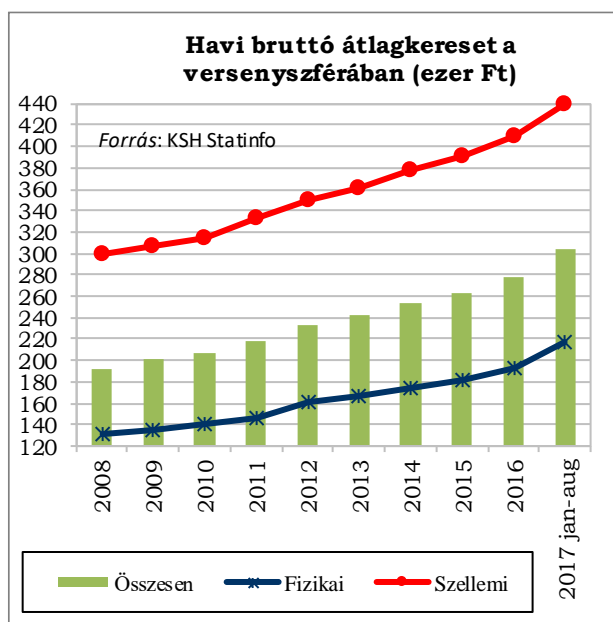
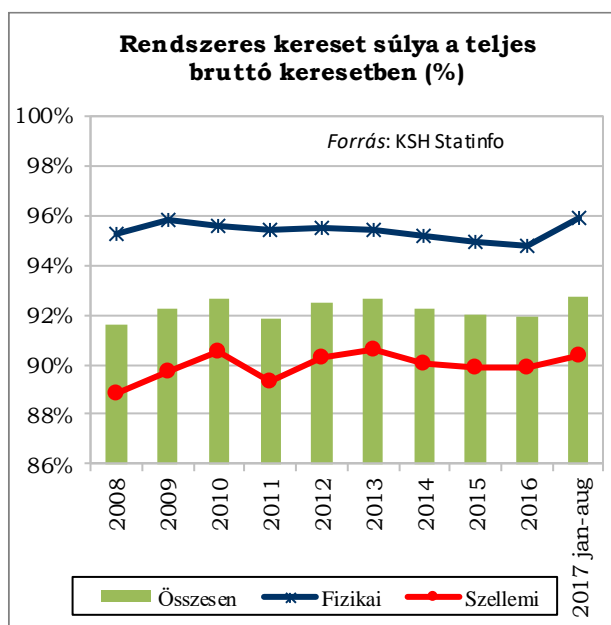
az mennyiben alakította át a ma a legtöbb ágazatban tapasztalható rendkívül lapos bérgörbét. Ha az előbbi hatás, azaz az alsó kereseti kategóriákban kialakult torlódás orvoslása volt az erősebb, akkor a bérgörbe még laposabbá vált. Ha azonban a béremelések nagyobbbrészt a garantált bérminimum emelése miatti torzulások kiküszöbölésére irányultak és az átlagbérhez legalább alulról közelítő (havi 200-280 ezer forint körüli) bérek emelkedtek, akkor a bérgörbe lapossága némileg enyhülhetett.

1. A bérek a vegyiparban nemzetgazdasági összehasonlításban

1.1. A bérek alakulása a nemzetgazdaságban és a versenyszektorban 2008-tól

„A 2008-tól mostanáig terjedő időszak első fele az átlagosnál is viszontagságosabb volt a magyar gazdaság számára, válsággal, megszorításokkal. Így az egész kilencéves időszak növekedése szerény maradt: az idén a GDP volumene valószínűleg durván 9%-kal lesz magasabb, mint 2008-ban volt. Ennek fényében a nemzetgazdasági nettó átlagkeresetek reálértékének több mint 28%-os halmozott növekedése igen jó eredménynek számít. A havi *bruttó nominális keresetek* mintegy 46%-kal (havi 92 ezer forinttal) voltak magasabbak idén január-augusztusban, mint 2008 átlagában. A *versenyszféra* halmozott bérnövekedése ennél erőteljesebb, 58%-os volt (megközelítette a havi 112 ezer forintot). Az eltérés egyrészt a költségvetési szektor nagy részében évekig érvényes bérstopból, másrészt pedig a közmunkások számának megugrásából adódik – az utóbbi lefelé húzta a költségvetési szektor átlagos bérszintjét. (Idén a közmunkások száma már csökken, de még mindig nagyon jelentős.) Mint az ábrán látható ugyanakkor, az utolsó három évben a viszony megfordult, a közszféra bérei nőttek erőteljesebben, miközben a vállalati szektor keresetei is igen jó ütemben emelkednek.

Az *idén* pedig a versenyszféra bruttó kereseteinek növekedési üteme 11% fölé ugrott, 2%-ot alig meghaladó infláció mellett.

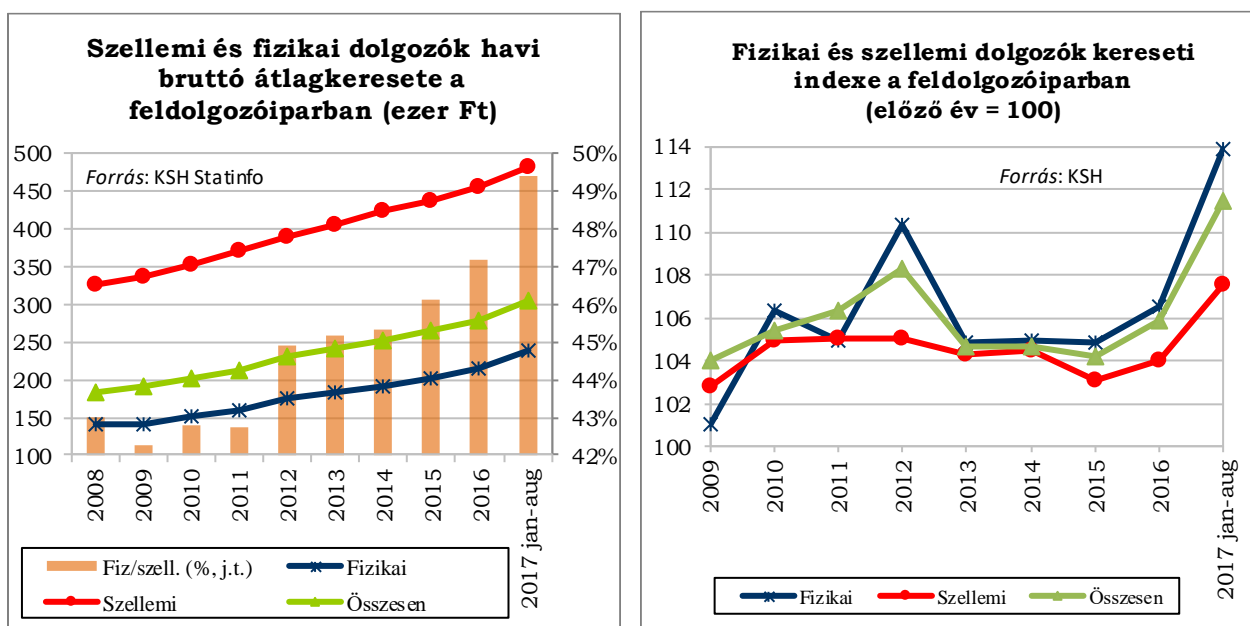

A versenyszektoron *belül* a fizikai és szellemi foglalkozásúak kereseteinek dinamikájában érdemi eltérés fedezhető fel. A nominális adatok azt a benyomást keltik, hogy a szellemi foglalkozásúak keresetei meredekebben emelkedtek, és valóban, a két csoport átlagkeresete közti különbség *forintban mérve* nőtt. A *százalékos növekedést* tekintve azonban a fizikai foglalkozásúak jártak valamivel jobban – 2008 és 2017 között a halmozott növekedés 65%-os volt, szemben a szellemi foglalkozásúak 47%-os bérnövekedésével. A fizikai foglalkozásúak keresetének *kismértékű felzárkózására* került sor (a relatív arányokat tekintve) a vizsgált időszak során, bár a szintkülönbség tetemes maradt, sőt, forintban mérve, növekedett. A felzárkózás azonban jelentős részben két drasztikus minimálbér-emelés eredménye (2012-ben és 2017-ben), és mivel ebből a 2012-es emelés az alacsony keresetűek szja-terhelésének megemelésével járt együtt, a két alkalmazotti kategória nettó keresetei közti százalékos különbség *nőtt* a szóban forgó időszak egészében. Ugyanakkor az is tény, hogy a legutóbbi három évben a fizikai keresetek erőteljesebb bővülése a nettó kereseteket is érintette, így a 2014-es állapothoz képest a fizikai nettó keresetek relatív lemaradása mérséklődött.

A versenyszféra átlagában a teljes és a rendszeres (jutalmak, prémiumok nélkül vett) keresetek dinamikája közti különbség nem volt érdemi, a rendszeres kereseti elemek teljes kereseten belüli súlya markáns trend nélkül ingadozott az elmúlt években.

1.2. Béalakulás a feldolgozóiparban és a kiemelt ágazatokban

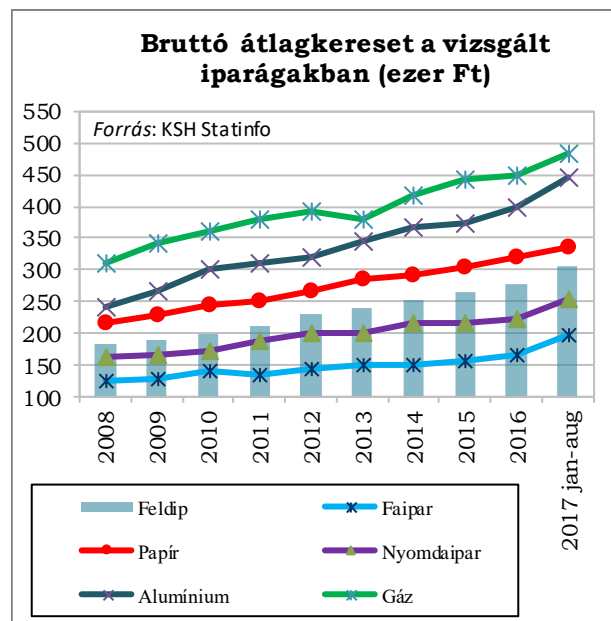
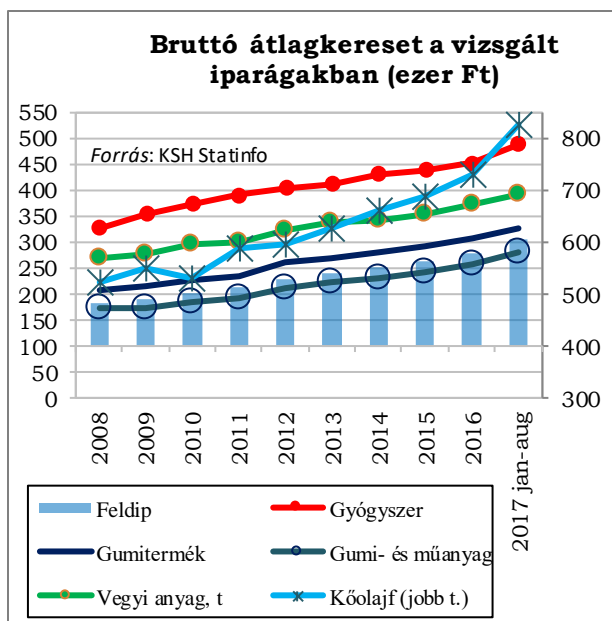
A *feldolgozóipar* halmozott bérnövekedése a versenyszektor átlagát is felülmúlta, közel 67%-os (a havi kereset esetében 123 ezer forintos) volt a 2008-as év és 2017 első nyolc hónapja között, ami reálértékben mintegy 33%-os növekedést jelent. A feldolgozóiparban az átlagos bruttó kereset szintje jóval közelebb van a fizikai, mint a szellemi dolgozók keresetéhez – ez értelemszerűen annak a következménye, hogy a feldolgozóiparban kisebb a szellemi dolgozók aránya az alkalmazottakon belül, mint a versenyszektor egészében. Ez utóbbi miatt az átlagos feldolgozóipari bérszint 2008-ben még alacsonyabb volt, mint a versenyszférában, holott külön-külön mindkét alkalmazotti kategóriában a feldolgozóipari keresetek kismértékben meghaladták a versenyszféra átlagát. Ezt a hátrányt az aztán a rákövetkező évek gyorsabb növekedése révén elolvadt, és 2014-től kezdve a feldolgozóipari átlagkereset valamivel magasabb, mint a versenyszektor átlaga, a fizikai alkalmazottak nagyobb súlya ellenére.

A feldolgozóipar esetében is igaz, hogy a kereseti dinamika 2016-os és főleg 2017-es gyorsulása elsősorban a fizikai keresetek különösen erőteljes, tavaly 6%-ot meghaladó, idén pedig 14%-hoz közelítő emelkedésének az eredménye. A szellemi dolgozók kereseteinek mérsékeltebb növekedése részben azt sejteti, hogy a feldolgozóiparban elsősorban a (szakképzett) fizikai dolgozók egyes csoportjainál mutatkozik munkaerőhiány, az idén viszont alighanem a drasztikus minimálbér- (és bérminimum-) emelés hatása a meghatározóbb.

Noha a vizsgált időszak során a fizikai dolgozók bruttó kereseteinek növekedési üteme szinte folyamatosan érezhetően magasabb volt, mint a szellemi dolgozóké, a *nettó* keresetek közti abszolút rés mindvégig, a relatív rés pedig 2013-ig tovább nyílt.

A tanulmányunkban egyrészt a *vegypari jellegű ipari ágazatokat, alágazatokat és szakágazatokat* – kőolaj-feldolgozás, szűk vegyipar (vegyi anyag, termék gyártása), gyógyszeripar, gumi- és műanyagipar, ezen belül külön a gumiipar, másrészt egy sor vegyiparhoz lazábban kapcsolódó ágazatot (fafeldolgozás, papíripar, nyomdai és egyéb sokszorosító tevékenység, alumíniumgyártás, gázellátás) vizsgáljuk. Ezek többségéről (főleg az első ágazatcsoportban) elmondható, hogy az *átlagos bérszint* kisebb-nagyobb mértékben *folyamatosan meghaladja a feldolgozóipari átlagot*. Különösen igaz ez a kőolaj-

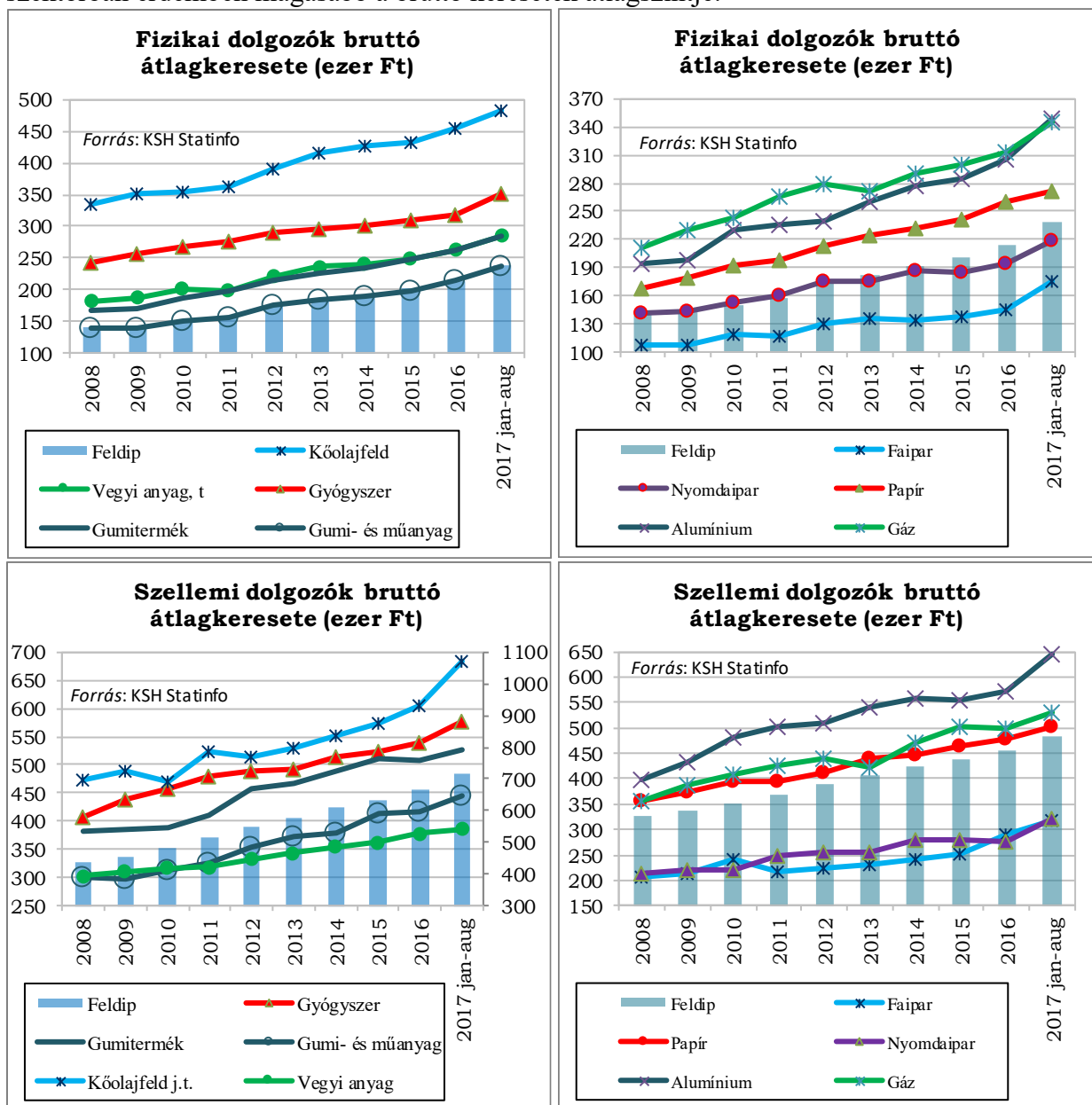

feldolgozásra, ahol a kereseti szint – mint látni fogjuk, főként a szellemi foglalkoztatottak miatt – oly mértékben elhúz nemcsak a feldolgozóipar egészétől, hanem a többi vegyipari ágazattól is, hogy az ábrán külön tengelyen ábráztuk. Az első csoportban a kivétel a gumi- és műanyagipar, ugyanakkor a *gumiipart önállóan* véve már ismét érvényes a fenti megállapítás. Ha az alumíniumipar helyett a tágabb fémalapanyag-gyártást vesszük, a kereseti szint az alumíniumiparnál kevésbé látványosan haladná meg a feldolgozóipari átlagot. A második csoportban a vegyiparhoz lazábban kapcsolódó fa- és nyomdaipar kivételt képez: a kereseti szint főleg az előbbiben jóval a feldolgozóipar átlag alatt van.

Mindez nagyjából külön-külön elmondható a fizikai és a szellemi keresetek átlagszintjére is. Ami először is megjegyzendő, hogy a kőolajágazatban a szellemi foglalkozásúak keresete nagyjából a duplája a második legmagasabb bérszintű ágazat, a gyógyszeripar kereseti szintjének – a fizikai dolgozók esetében az alágazat bérelőnye valamivel kevésbé extrém. Másodsor, a gumi- és műanyagipar kereseti szintje elsősorban a szellemi dolgozók (jelesül a műanyagipari szellemi dolgozók) relatív alacsony szintje miatt marad el a feldolgozóipari szinttől – az ágazat fizikai alkalmazottainak bruttó keresete gyakorlatilag megegyezik a feldolgozóipari átlaggal. Harmadsor, a fémalapanyag-ágazat átlagát a fizikai foglalkozásúak húzzák le a szűkebb alumínium-szakágazathoz képest – a szellemiek kereseti szintje lényegében azonos a szűkebb és tágabb ágazati területen. Negyedsor, amíg a gázipari alágazatot önállóan vizsgáljuk, a szellemi dolgozók keresete érdemben, a fizikai dolgozóké látványosan meghaladja a feldolgozóipari szintet – habár a vegyipari ágazon belül a szellemi dolgozók keresetei szerénynek mondhatóak – ugyanakkor a tágabban vett energia-, gáz- és gőzellátáson belül a szellemi foglalkoztatottak bérszintje csak a feldolgozóipari átlagot éri el, miközben az ágazat fizikai dolgozói magasan az átlag (és egyben a gázipari szint) felett keresnek. Végül, a nyomdaipar alacsony bérszintje az itt dolgozó szellemi foglalkoztatottak alacsony kereseti szintjének tudható be elsősorban, míg a faiparban mindkét alkalmazotti kategória siralmasan keres a feldolgozóipar mércéjével.

Ha az elsődlegesen érdekes első ágazatcsoport átlagait tekintjük, akkor (a műanyagipar által lehúzott gumi-műanyagipari kombinációt nem számítva) a viszonylag gyengén fizető gumiipar után a több tízezerrel magasabb bruttó keresetet biztosító szűk vegyipar és alumíniumipar következik. A gyógyszeripar (és a második termékcsoportban a gőzellátás)

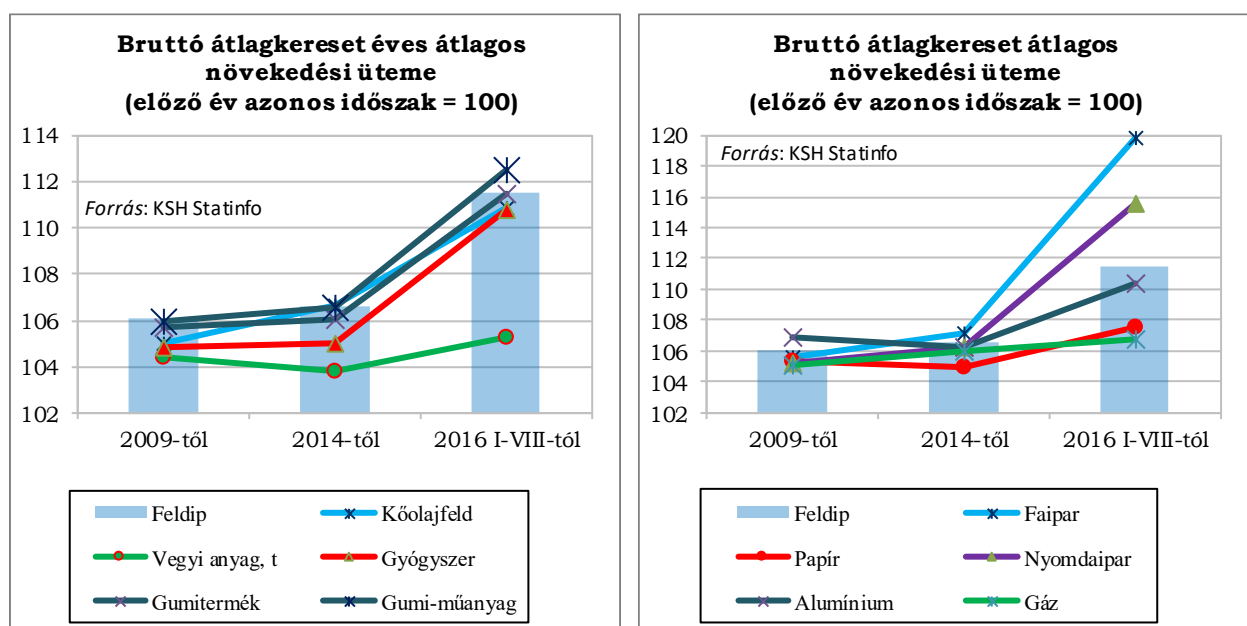
ágazat kereseti szintje nem csak a feldolgozóipar, de a nemzetgazdaság viszonylatában is kiugrónak számít: az iparon belül csak a kőolaj-feldolgozásban (és kisebb mértékben a villamosenergia-termelésben), az iparon kívül pedig csak az informatikában és a pénzügyi szektorban érdemben magasabb a bruttó keresetek átlagszintje.

A vizsgált ágazatok átlagbér-szintjének egymáshoz viszonyított alakulását érdemben befolyásolta a fizikai és szellemi dolgozók bérszintjei közti kisebb vagy nagyobb különbség, illetőleg a szellemi dolgozók eltérő létszámaránya. Így például a 2016-17-ban harmadik legmagasabb átlagbérszinttel büszkélkedő gázellátásban a magas kereseti átlagszint jelentős részben annak köszönhető, hogy itt a szellemi foglalkozásúak létszámaránya még a gyógyszeriparét is felülmúlja, így a szellemi alkalmazottak amúgy nem különösebben magas bérszintje felhúzta az ágazati össz-átlagot az abszolút élvonalba. Ezzel szemben az alumíniumkohászatban a szellemi keresetek szintje *sokkal* magasabb szintje ellenére a szellemi foglalkoztatottak alacsonyabb létszámaránya miatt az átlagkereseti szint csak a negyedik legmagasabb volt az utóbbi négy évben a vizsgált iparágak körében.

Némileg hasonló a helyzet a szűk vegyipar és még inkább a gumiipar esetében: az aránylag magas szellemi keresetek ellenére a fizikai foglalkozásúak túlsúlya és a vegyipari ágazatok mezőnyén belül átlag alatti fizikai keresetek miatt az ágazati kereseti szint az alsó szegmensben ragadt.

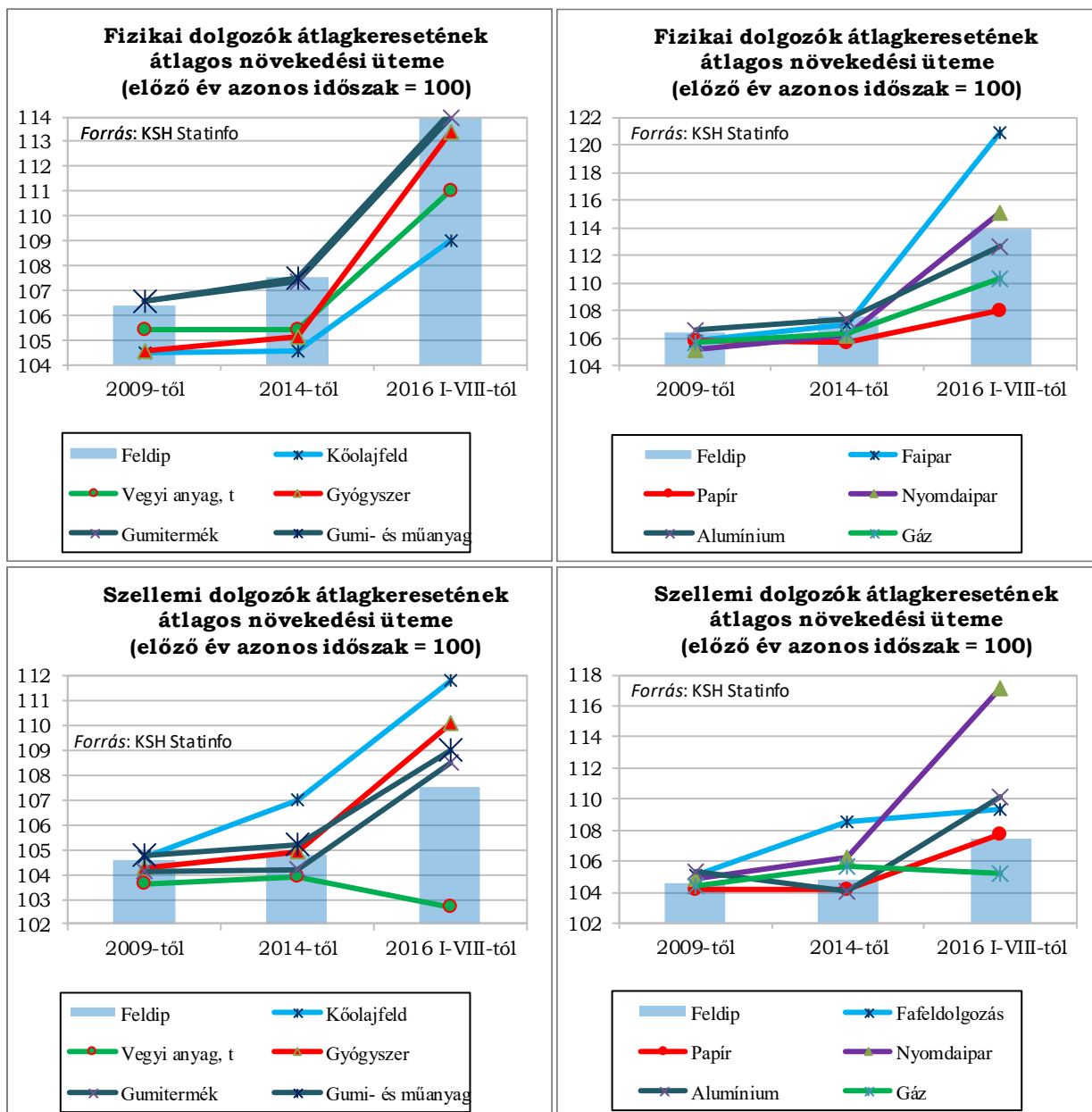
Miközben a bruttó keresetek átlagos szintjét illetően a vizsgált ágazatokban (nem számítva a műanyagipart, illetőleg a fa- és nyomdaipart) nincs ok panaszra – legalábbis a feldolgozóipari átlaghoz (illetőleg a versenyszféra átlagához) mérten – a keresetek növekedési ütemét illetően némileg más a helyzet. 2008-as bázison számolva 2017 első nyolc hónapjáig bezárólag a vizsgált ágazatok nagy többségénél a bérnövekedési ütem elmaradt a feldolgozóipar átlagától. A kivételt az amúgy is magas kereseti szinttel jellemzett alumíniumgyártás képezi, ahol az átlagos növekedési ütem mindkét alkalmazotti kategóriában meghaladta a feldolgozóiparét, ráadásul itt is részben összetételhatás következtében: a (nyilván magasabb keresetű) szellemi

foglalkozásúak részarányának erőteljes emelkedése is ráerősített a bérdinamikára.

Megközelítette még a feldolgozóipari bérnövekedési ütemet a gumi- és műanyagipar – méghozzá elsősorban a műanyag- és csak másodsorban a gumiágazat miatt – illetőleg a vizsgált körön belül legalacsonyabb kereseti szintű fafeldolgozás. Figyelemre méltó módon a három legmagasabb bért fizető ágazat, az olajfeldolgozás, a gyógyszeripar és a gázágazat mindegyikében, de különösen a gyógyszeriparban gyenge közepes volt a keresetnövekedés. De a legerősebb ütemet a szűken vett vegyiparban mérték.

A viszonylag jó ütemű papír- és a gumiipari bérnövekedés egyaránt a fizikai foglalkozásúak érdemi (a gumiipar esetében a feldolgozóiparét kissé meghaladó) dinamikájának tudható be, a szellemi alkalmazottak keresetének szerényebb emelkedése mellett. Fordított volt a helyzet a kőolaj-feldolgozásban, ahol a szellemi dolgozók keresete az ágazati fizikai dolgozókénál – és mellel a feldolgozóipar szellemi béreinek átlagánál – valamivel magasabb növekedési ütemet produkált. A gyógyszeripar esetében a mérsékelt növekedés mindkét típusú alkalmazotti körben megfigyelhető volt, a gázágazatban viszont a növekedési ütemet a szellemi dolgozók jelentős túlsúlya húzta le, miután ez utóbbiak kereseti dinamikája elmaradt a fizikai keresetektől.

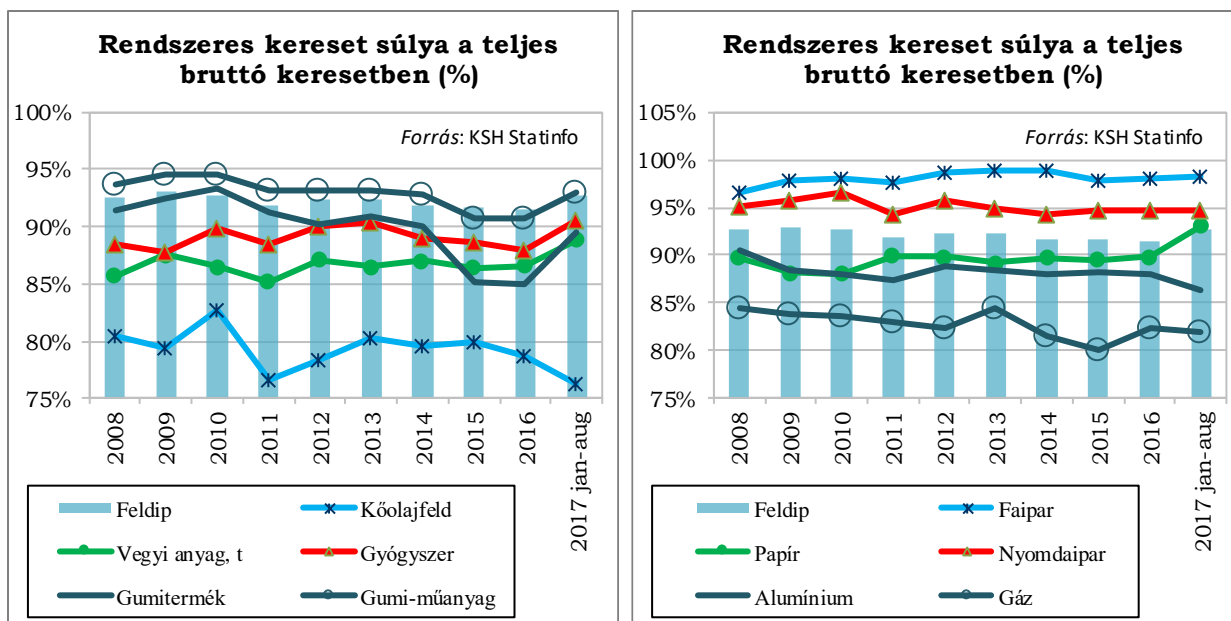
Az ábrából úgy tűnhet, hogy a 2008 utáni időszak egészének és azon belül a 2014-től kezdődő – változó erősségű fellendüléssel jellemzett – időszak bérdinamikája között nincs érdemi különbség. Ez a *nominális* bérdinamikát illetően igaz is, de természetesen figyelembe kell venni, hogy 2012-ig számottevő, 3,9-5,7% között ingadozó inflációs rátákat mértek, míg az azt követő négy év átlagos árindexe a 0,5%-ot sem érte el. Tehát a reálkeresetek dinamikája lényegesen jobb volt 2014-2017-ben, mint a vizsgált időszak egészében. Ugyanakkor az is igaz, hogy a vizsgált ágazatok bérdinamikája jobbra a fellendülés éveiben is a feldolgozóipari átlag alatt maradt. (Még az alumíniumiparé is.) Az olajfeldolgozás és a gumi- és műanyagágazat 2014-től a feldolgozóiparral azonos bérnövekedést produkált, de az utóbbin belül a gumiipari alágazat továbbra is a feldolgozóipari átlag alatt szerepelt.) A faipar volt az egyetlen igazi kivétel, de a feldolgozóipari átlaghoz mért ütemkülönbség még ebben az esetben sem mondható látványosnak – mindenesetre a kiugróan alacsony bérszinttől szenvedő ágazat legalább a fellendülés éveiben egy nagyon keveset ledolgozott bérhátrányából.

Drasztikus változást az átlagban kiugró bérnövekedéssel jellemzett *idei év* sem hozott: feldolgozóipari viszonylatban csalódást keltő a vizsgált ágazatok többségének bérdinamikája, legalábbis ha az össz-átlagokat vesszük. Valójában az ágazatok egy része – a szűken vett vegyipar, a papír- és a gázipar, sőt bizonyos fokig az alumíniumipar – *nagyrészt kimaradt a bérdinamika megugrásából*. A minimálbér-emelés hatására meredek gyorsulás következett be a gumi- (és még inkább a gumi- és műanyag-)iparban, valamint a nagyon alacsony bérszintű fa- és nyomdaiparban. E három területen mértek az idei első nyolc hónapban a feldolgozóiparénál magasabb kereseti dinamikát. Figyelemre méltóbb, hogy a magas bérszintű gyógyszeriparban is komoly mértékben gyorsult a kereseti dinamika az idén, ami lehet a megelőző pár év gyenge bérdinamikájának a korrekciója. Eközben az alumíniumiparban és még inkább az olajfeldolgozásban a gyorsulás kisebb volt, mint a feldolgozóipar egészében.

Nem meglepő módon a gumiiparban (és még inkább a gumi- és műanyagiparban) a bérnövekedés fő motorja a fizikai bérek megugrása volt, míg a gyógyszeriparban és az alumíniumiparban mindkét alkalmazotti kategóriában a bérdinamika jelentős gyorsulását mérték. Figyelemre méltó viszont, hogy a papírban, ahol a fizikai dolgozók kereseti szintje a gumiipari fizikai dolgozókéhoz hasonló, a minimálbér-emelésnek nincs látható hatása a kereseti dinamikában.

Az összesített adatokból jelenleg nem vagy csak nagyon gyengén mutatkozik összefüggés az ágazati bérszint és az ágazati bérdinamika között. A magas bérszintű gyógyszeripar és a még magasabb bérszintű olajfeldolgozás az időszak egészét tekintve visszafogott bérdinamikát produkált, de a legjobb bérnövekedési ütemet a bérszint tekintetében a gyógyszeriparétól nem nagyon elmaradó alumíniumiparban mérték. Összességében viszont elmondható, hogy míg a vegyipari jellegű ágazatok bérszintje tipikusan meghaladja a feldolgozóipari átlagot, addig bérnövekedési ütemük viszont elmarad attól. A vizsgált a versenyszféra átlagához viszonyított bérelőnye (a munkavállalók oldaláról nézve), és ezzel a munkavállalók számára ezen ágazatok relatív vonzereje, bizonyos fokig mérséklődött a vizsgált időszak során, és azon belül az időszak második felében is.

E tekintetben érdemes kiemelni a gyógyszeripart, amely a feldolgozóiparon belül aránylag szerény súlya ellenére fontos, miután a viszonylag kevés egyszerre exportorientált és magas hozzáadott értéket előállító ágazat egyike, és a Kelet-Európában majdnem egyedülállóan fejlett gyógyszeripar a magyar gazdaság egyik zászlóshajója. E potenciálisan perspektivikus ágazat az elmúlt években a gazdasági teljesítményt és a béreket tekintve is alulteljesített, habár az idén a trend fordulni látszik.

Ami a *rendszeres* kereseteket illeti: ez utóbbiak alapvetően együtt mozogtak a teljes keresetekkel, így sehol nem változott jelentősen a teljes kereseteken belül képviselt (többnyire 80-90%-os) súlyuk. Három ágazatban, a kőolaj-feldolgozásban, a gázellátásban és az erőteljes fejlődésen keresztülment gumiiparban érzékelhető, hogy a rendszeres keresetek növekedési üteme alatta maradt a teljes bérnövekedésnek, ezért a rendszeres keresetek súlya mérséklődött. Ám a gumitermékek esetében az idén erőteljes korrekcióra került sor, így itt a korábbi trend folytatódása jelenleg bizonytalan. A gyógyszeriparban és a papíriparban emelkedés figyelhető meg az idén, de ez átmenetinek bizonyulhat. Az viszont megjegyzendő, hogy három alacsony bérszintű ágazatban (faipar, nyomdászat, gumi- és műanyagipar (valójában azon belül a műanyagipar) a rendszeres kereseteknek az összereseten belüli aránya magasabb, mint a feldolgozóipar átlagában, a többi ágazatban azonban az ellenkezője az igaz. A nem rendszeres kereseti elemek aránya a legmagasabb bérszintű ágazatban, az olajfeldolgozásban a legjelentősebb.

Mint láttuk, 2014-2017 átlagában a vizsgált ágakban a kereseti dinamika elmaradt a feldolgozóipari átlagtól. Amint az alábbi táblázatból látható, 2016-ban ez közel sem volt egyöntetűen igaz – egyes magas béreket fizető ágazatokban is átlag feletti volt a bérdinamika – de az a kivételek köre alacsony bérszintű ágazatokra (gumi- és műanyagiparon belül a műanyagiparra, faiparra és nyomdaiparra) korlátozódik.

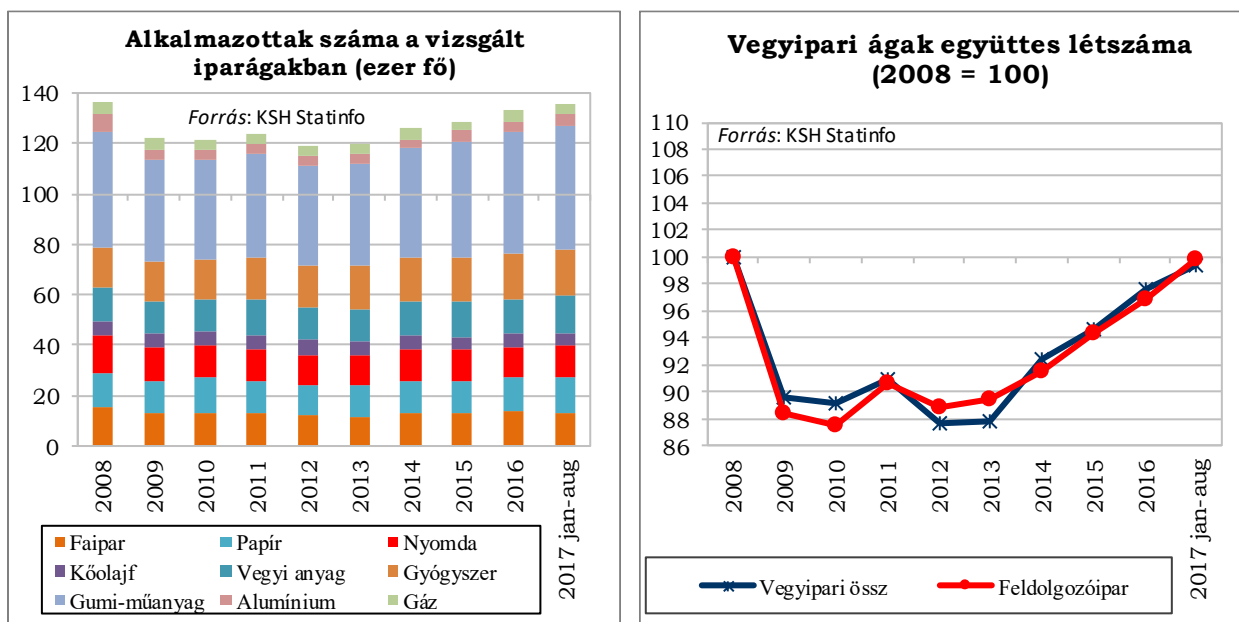
1.1. táblázat: A bruttó bérek emelkedése 2016-ben és 2017. 1-8 hónapban a vegyipari ágazatokban és a feldolgozóiparban (előző év azonos időszaka=100)

	2016			2017 január-augusztus		
	teljes	fizikai	szellemi	teljes	fizikai	szellemi
16 Fafeldolgozás	106,2	106,0	116,3	119,9	121,0	109,3
17 Papír, papírtermék	106,0	108,1	103,1	107,6	108,0	107,7
18 Nyomdai tevékenység	102,4	104,7	98,0	115,5	115,1	117,1
192 Kőolaj-feldolgozás	106,2	105,5	106,0	110,9	109,0	111,8
20 Vegyi anyag	106,4	105,7	105,6	105,3	111,0	102,7
21 Gyógyszer	102,8	102,6	103,0	110,8	113,4	110,1
22 Gumi-műanyag	105,6	107,3	101,2	112,5	114,2	109,0
221 Gumitermék	104,8	105,8	99,4	111,5	114,0	108,5
2442 Alumínium	106,2	107,4	103,4	110,4	112,7	110,1
35 Energia, gáz, gőz	103,4	104,4	101,5	111,2	112,1	109,7
352 Gázellátás	101,1	104,6	99,2	106,8	110,4	105,2
Feldolgozó ipar összesen	105,9	106,5	104,0	111,5	113,9	107,5

2. Alkalmazotti létszám

2.1. Az alkalmazotti létszám alakulása

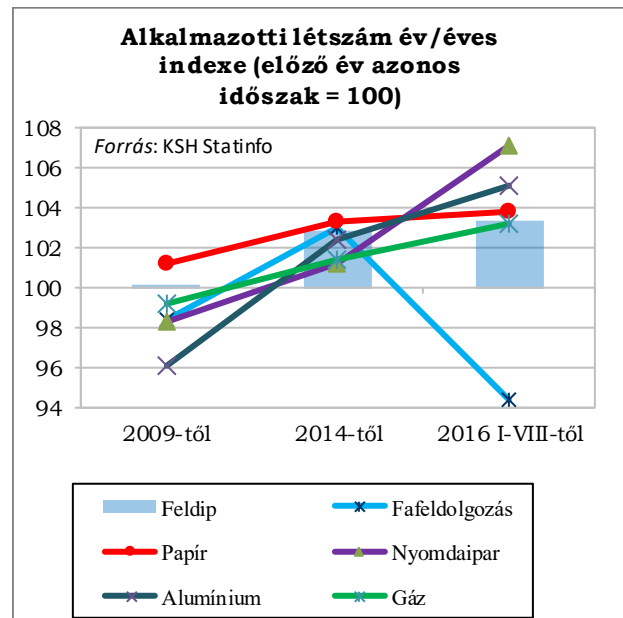
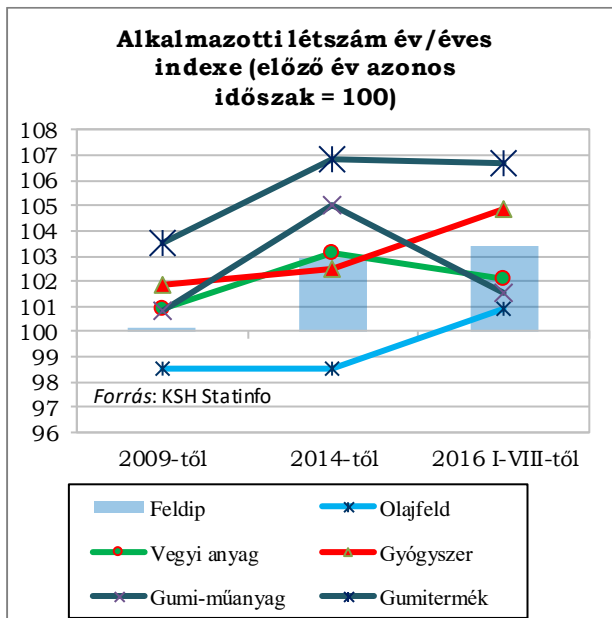
Miután a vizsgált időszak első fele a válság és az ismételt kiigazítások közepette telt el, nem meglepő, hogy a 2008-2017-os időszak egésze foglalkoztatási szempontból nem alakult kedvezően. A *feldolgozóipar* egészében az alkalmazottak száma az idei első nyolc hónapjában valamivel kisebb volt, mint 2008-ban. (Igaz, ez az év egészére már nem lesz igaz.) Ezen belül azonban az utolsó néhány évben a trend kedvezőre fordult, az elmúlt majdnem négy évben 72 ezer fővel (*éves átlagban 2,9%-kal*) emelkedett a létszám. Tovább szűkítve a kört, 2017 első nyolc hónapjában a feldolgozóipari létszám e négyéves átlagot is meghaladó ütemben, 3,4%-kal emelkedett az év előző azonos időszakához képest.

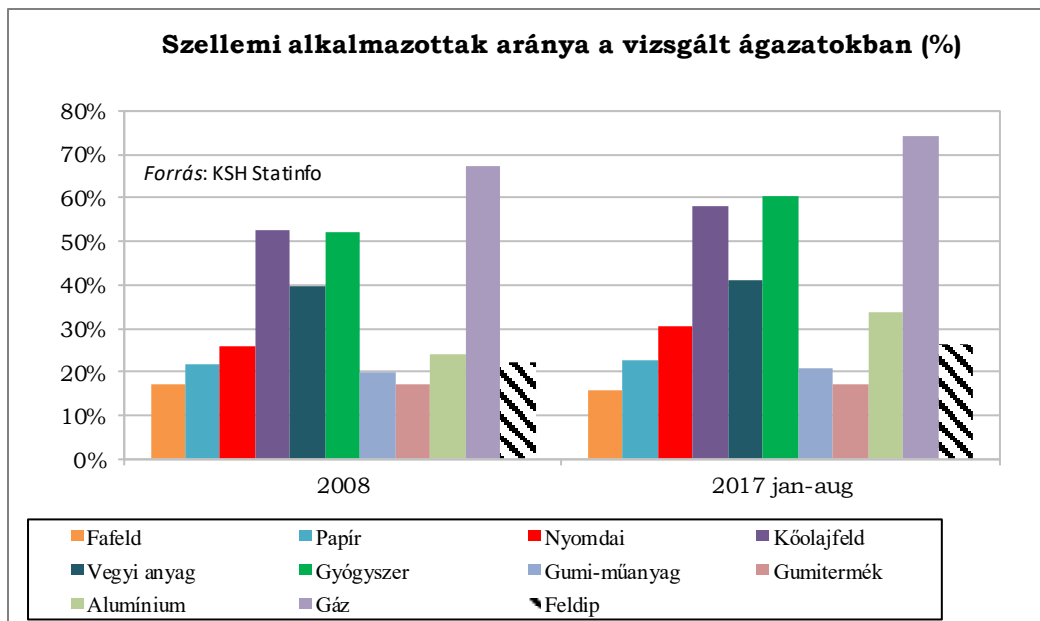

A vizsgált kilenc vegyipari kötődésű ágazat együttesében a 2008-tól kezdődő időszak nem volt nagyon különböző: a kezdet esés, majd fokozatos bővülés után az idei első nyolc hónapban a szóban forgó ágak együttes alkalmazotti létszáma majdnem elérte a 2008-as szintet. Ezen belül ugyanakkor a vegyiparhoz szorosabban kapcsolódó első ágazatcsoport (olajfeldolgozás, szűk vegyipar, gyógyszeripar, gumi- és műanyagipar) valamivel jobban alakult, miután 2017 első nyolc hónapjában az együttes létszám érezhetően (7,9%-kal) meghaladta volt a 2008-as szintet, nem úgy, mint a feldolgozóiparban. Emiatt az öt ágazat létszámának a feldolgozóipari létszámhoz viszonyított aránya is emelkedett némileg a vizsgált időszakban, 11,9%-ról 12,7%-ra.

A vizsgált ágazatokban ugyanakkor a foglalkoztatás távolról sem egyformán alakult: Öt ágazatban, az aránylag csekély létszámú olajfeldolgozásban, alumíniumgyártásban és gázellátásban, illetőleg a létszám tekintetében jelentősebb faiparban és nyomdaiparban csökkent az alkalmazottak száma, ezek közül az alumíniumiparban – százalékosan mérve – jelentősen. Az alumínium- és gázágazat esetében a csökkenő létszám csökkenő kibocsátással járt együtt, a fafeldolgozásban és a nyomdaiparban viszont nem. A létszámcsökkenés a vizsgált időszak első felének erős visszaeséséhez kapcsolódik, kivéve a szinte folyamatosan csökkenő olajipari foglalkoztatást. Az idén az alumíniumipar alkalmazotti létszáma az átlagot jócskán meghaladó ütemben bővül, ami meglepő annak fényében, hogy a bruttó kibocsátás

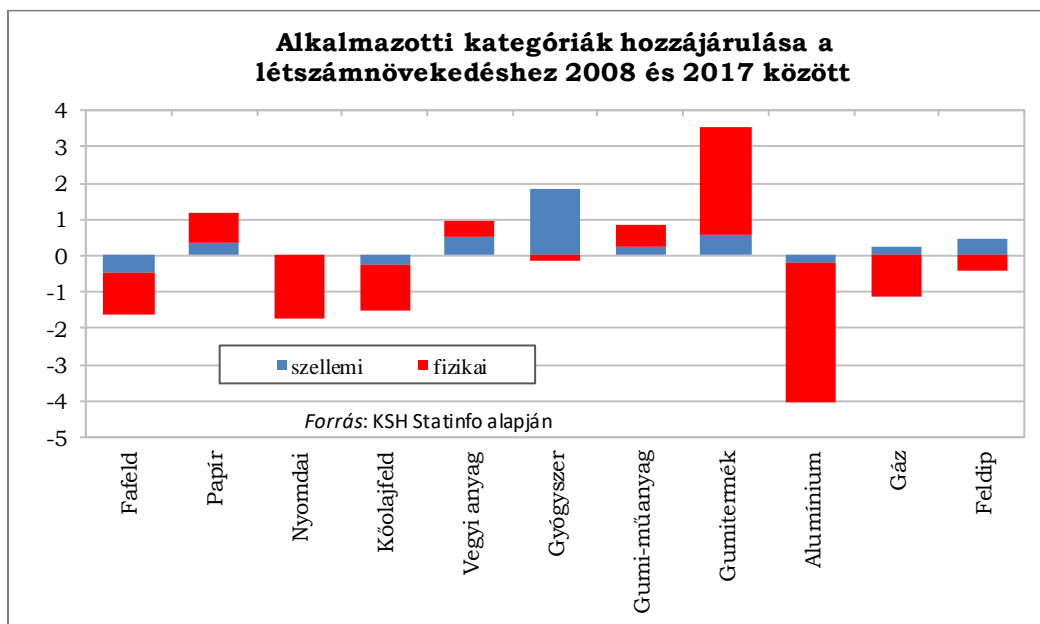
viszont idén is érezhetően csökken. Az négy másik ágazatban összességében nőtt a létszám, ezen belül a gumiiparban jelentősen, a vegyi anyag-termék gyártásban és a kisebb súlyú papíriparban a feldolgozóipari átlagot meghaladó ütemben. A gumiiparban az utolsó néhány év meredek létszámbővítésének hatása érvényesült, felülmúlva a válság idején végbement visszaesést. A *gyógyszeriparban* viszont – jelentős éves ingadozások mellett – a növekedési trend lényegében stabil, 2-2,5%-os volt az időszak nagy részében, ugyanakkor a tavalyi és az idei évben jelentős – az idén 5%-hoz közelítő – létszámnövekedésre került sor. Ez az újkeletű fellendülés csak részben van összhangban az ágazat kibocsátásának és bérdinamikájának alakulásával, elvégre a gyógyszeripari bérek 2015-ben még csak kismértékben emelkedtek, miközben a kibocsátás csökkent, noha az idei évet mindkét vonatkozásban dinamikus növekedés jellemzi. Mindenesetre a gyógyszeripari foglalkoztatottság az elmúlt négy év átlagában még lassabban bővült, mint a feldolgozóipar átlagában, hasonlóan az alumínium-gyártáshoz és – a feldolgozóiparon kívül eső, más tényezők által befolyásolt – gázellátáshoz. **Összességében, ha a teljes időszak nem is, a legutóbbi évek az alkalmazotti létszám növekedését hozták majdnem mindegyik ágazatban – bár roppantul eltérő mértékben.**

Az egyes ágak erősen eltérnek egymástól a tekintetben, hogy az alkalmazottakon belül mekkora hányadot képviselnek a szellemi dolgozók. Ezen belül a létszámnagyságot tekintve a mezőnyön belül legjelentősebb (idén közel 19 ezer főt alkalmazó) gyógyszeriparban, illetőleg a viszonylag kevésbé jelentős (rendre 5 és 4 ezer fős) olajfeldolgozásban és gázellátásban haladja meg a szellemi foglalkozásúak aránya 50%-ot. Ez a vizsgált időszak elejére és végére is igaz, habár a faipar és a gumiipar kivételével valamennyi érintett ágazatban, és általában a feldolgozóiparban is trendszerűen nő a szellemi foglalkoztatottak aránya. Az arányeltolódás mértéke viszont nagyon különböző az egyes ágazatokban. Az említett három eleve szellemimunka-intenzív ágazatból kettőben jelentős volt a további súlynövekedés: míg 2008-ban a gyógyszeripar alkalmazottainak alig több mint fele volt szellemi foglalkozású, addig 2017 első nyolc hónapjában az arány már 60% feletti volt, a gázágazatban pedig a 2008-as kétharmad körüli arány mostanra megközelítette a háromnegyedet. A legkomolyabb áttrendeződés az alumíniumgyártásban ment végbe, habár a szellemi foglalkozásúak így is az alkalmazottaknak csak mintegy egyharmadát tették ki – ez azonban a feldolgozóipari átlagnál jóval magasabb arány. (Mint korábban jeleztük, ez az összetétel-változás kihatott az ágazat átlagos kereseti dinamikájára is.) Ugyanakkor a gumiiparban, amely az utóbbi években kiugróan erős létszámnövekedést ért meg, a fizikai és szellemi dolgozók aránya gyakorlatilag ugyanakkora maradt, messze a feldolgozóipari átlag alatt – a fellendülés a két alkalmazotti kategória iránti keresletet egyforma mértékben emelte.

A szellemi foglalkozásúak létszámváltozáshoz való pozitív hozzájárulása három ágazatban – szűk vegyipar, gyógyszeripar, gázellátás – volt jelentősebb, mint a fizikai dolgozóké. Ám a két utóbbi ágazat esetében ez csak annak volt betudható, hogy a fizikai dolgozók létszámváltozáshoz való hozzájárulása *negatív* volt – e két ágazatban volt ugyanis a halmozott létszámnövekedési index negatív a 2008 utáni időszakban. A vegyi anyag, termék gyártása esetében a szellemi foglalkozásúak minimálisan nagyobb létszámnövekedési hozzájárulása nem a szellemi alkalmazottak számának jóval gyorsabb emelkedésének, hanem viszonylag jelentős (40% körüli) súlyának tudható be: ez utóbbi miatt a csak valamivel nagyobb létszámemelkedés is elégséges volt a szellemieknek a fizikaiakét épphogy túlszárnyaló hozzájárulásához.

2.2. A makroszintű termelékenység és az egységbérköltség

Miközben 2008 és 2017 között az alkalmazotti létszám jóformán stagnált, a feldolgozóipar *bruttó kibocsátása* a visszaesésekkel tarkított első évek ellenére is a vizsgált időszak átlagában érdemben, 2,5%-os éves átlagos ütemben bővült. Ez azt jelenti, hogy a bruttó termelékenység is majdnem ugyanilyen mértékben javult a feldolgozóipar átlagában. A vegyiparhoz köthető ágazatok ¹ esetében a kép *korántsem ilyen egyértelmű*.

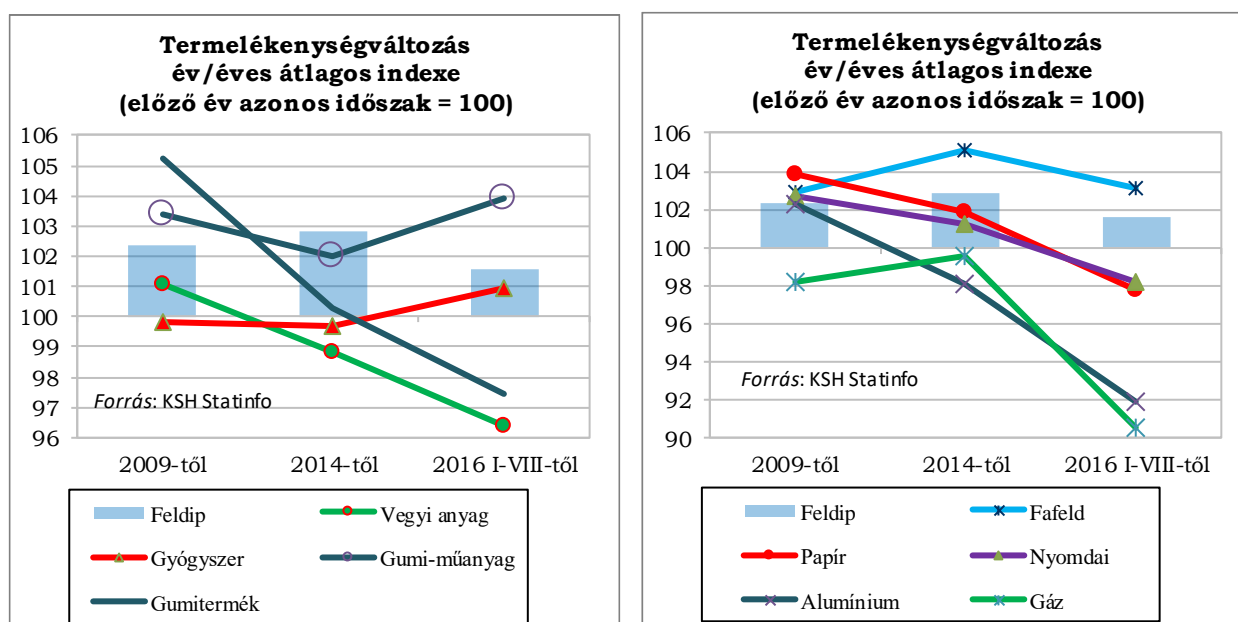
Mint láttuk, két ágazat, a gázellátás és az alumíniumgyártás esetében az alkalmazotti létszám csökkent az elmúlt kilenc évben. Ennek ellenére a gáz-alágazat termelékenységváltozása negatív volt a vizsgált időszak átlagában, miután a kibocsátás esése felülmúlta a létszámcsökkenést. Az idén a romlás súlyossá vált, a meredeken visszaeső termelés és az egyidejű létszámbővülés miatt, de ez lehet az ágazatra jellemző ingadozás átmeneti hatása. Az alumíniumgyártás esetében az időszak átlagában a létszám a termelésnél jelentősebben esett, így a termelékenység nagyjából a feldolgozóipari átlagnak megfelelően javult. Viszont 2014 után és főként az idén már romlás figyelhető meg, a kibocsátás ingadozásaira fittyet hányóan gyorsuló létszámbővülés miatt.

¹ E fejezetben az olajfeldolgozást nem tárgyaljuk, mivel az iparstatisztikai adatbázis csak 2013-ig közli az alágazat kibocsátási adatait.

Ennél kellemetlenebb, hogy egyik perspektivikus iparágunk, a gyógyszeripar termelékenysége is enyhén negatív irányba változott az elmúlt kilenc év – és azon belül az elmúlt négy év – viszonylatában. Itt egyszerűen a termelés szerény bővülését a létszámemelkedés némileg felülmúlja – ezen a jelenlegi fellendülés láthatóan változtatott, de e változás tartóssága kérdéses.

Három másik ágazatnál érdemi, sőt jelentős termelékenységjavulásra következtethetünk a bruttó termelési adatok alapján. Mindhárom esetben ugyanakkor az időbeli trend határozottan romlónak mutatkozik.

A gumiipar kimagasló termelékenységi teljesítményét segítette, hogy ez az ágazat igen korán magához tért, sőt fellendült a válság után, és miközben a válság alatt a létszámleépítés azonnal igazodott a kereslet eséséhez, a rákövetkező fellendülés alatt csak viszonylag fokozatosan bővült a létszám. Ezt követően viszont az alkalmazottak számát fokozott ütemben bővítették, miközben a termelésnövekedés jó, de kevésbé kimagasló ütemben folytatódott. Az elmúlt két évben már romlott a termelékenység. Megjegyzendő, hogy – mint

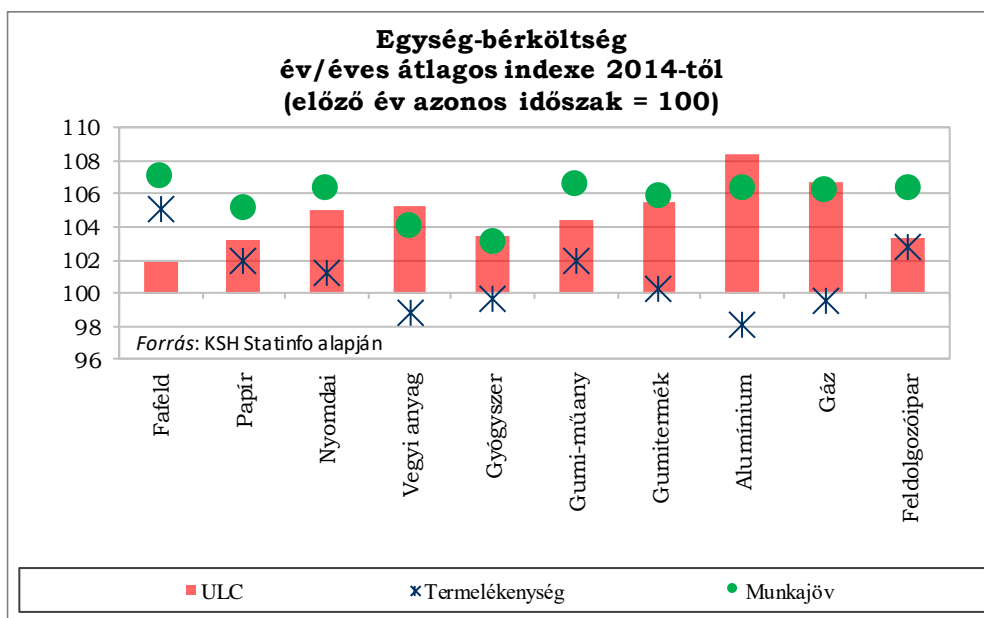
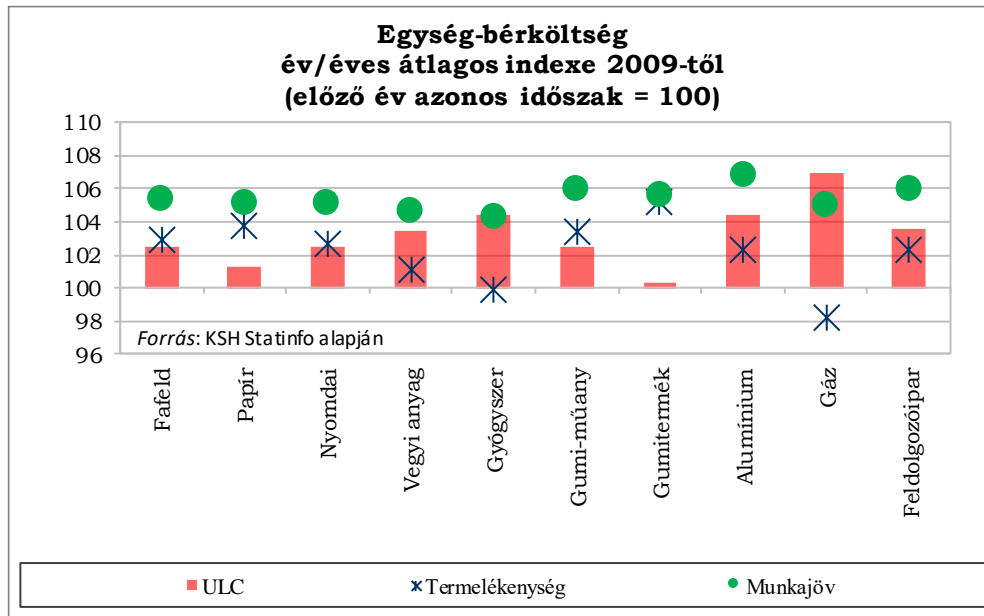

arra korábban utaltunk – a gumiiparban a fizikai és szellemi dolgozók létszáma az időszak során változatlan volt. Ez azt sugallja, hogy a kimutatott termelékenységváltozás nem annyira a technológiai fejlesztések alakulását, mint az ingadozó kereslet hatására változó termelési dinamikára adott azonnali vagy késleltetett foglalkoztatási döntéseket tükrözi. A gumi- és műanyagipar együttes termelékenysége a gumiiparénál sokkal kedvezőbben alakult az elmúlt négy évben, vagyis a műanyagipart jobb termelési dinamika és visszafogottabb létszám-bővítés jellemezte az elmúlt négy évben, habár a kilenc év összesített átlagában a gumiipar teljesített jobban.

A szűken vett vegyiparról (vegyi termék, áru) is elmondható, hogy az időszak átlagában viszonylag jó termelékenységjavulást az első időszak alapozta meg, különösen a 2012-es – az ágazati recessziót messze felülmúló – létszámleépítés. Ezt követően a termelés dinamikája már nem tudta felülmúlni a létszám-növekedési ütemet, különös tekintettel az elmúlt két év kibocsátás csökkenésére. Az a tény, hogy az idén az ágazatban a folytatódó termelés-visszaesés ellenére bővítik a létszámot, arra utalhat, hogy a cégek fellendülést várnak a közeljövőben, így a termelékenységi inga visszalendülhet.

A papíriparban némileg hasonló volt a helyzet a válság alatt és után – ezt követően a létszám-bővítés kezdett felzárkózni a termelési dinamikához, így a termelékenységjavulás üteme lassult. Az ideji romlás oka, hogy az ágazat szemlátomást kimaradt az ipari fellendülésből (részben azért, mert a tavalyi ipari stagnálásból is kimaradt).

Némileg a papíriparéhoz hasonló pályát látszik befutni a nyomdaipar is – a teljes kilenc év átlagában valamivel szerényebb termelékenység-bővülés mellett – habár az ideji romlás nem a termelésnövekedés elmaradt gyorsulásából adódott, hanem abból, hogy a kereseti dinamika –

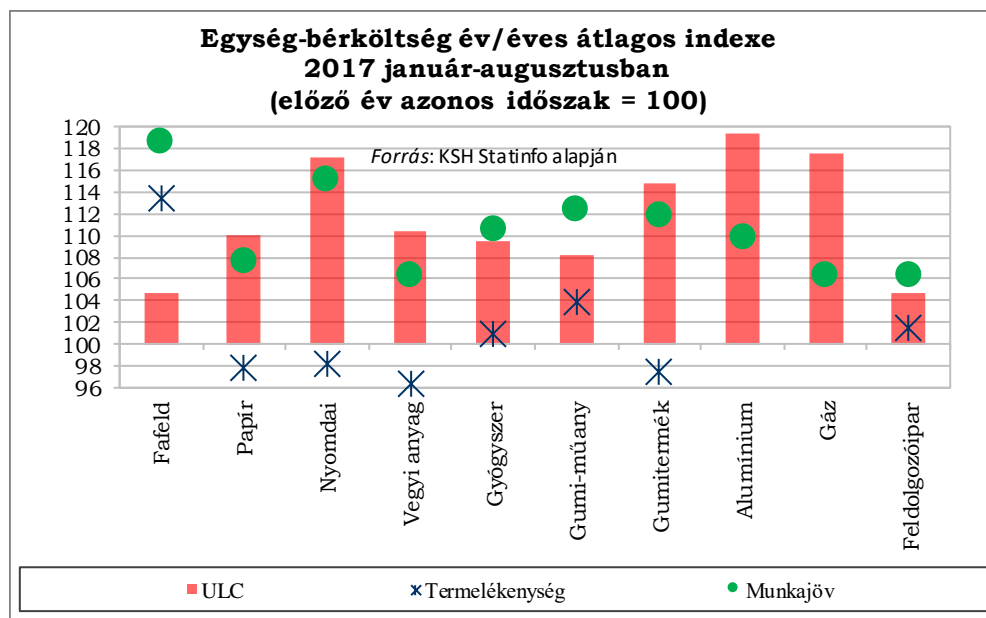

a tavalyi csökkenés után – a termelésnövekedés üteménél is erőteljesebben megugrott. A fafeldolgozás termelékenysége kiegyensúlyozottabban javul, a termelési dinamika a létszámcsökkenés és a létszám-növekedés periódusában is felülmúlta az alkalmazottak számának dinamikáját.

Mármint egyrészt a bruttó termelésnövekedés számaira, másrészt a bérstatisztika szerinti munkajövedelem-adatokra támaszkodva becslést készíthető az ágazati szintű

egységbérköltés alakulására, A feldolgozóiparról általában véve elmondható – akár 2008-hoz, akár 2014-hez viszonyítva – hogy a munkajövedelem átlagos szintje a termelékenységénél *nagyobb mértékben* emelkedett, így az egységbérköltés érdemben, éves átlagban 3%-ot meghaladó ütemben nőtt. Az egységbérköltés emelkedett valamennyi vegyipari kötődésű ágazatban is, bár a növekedés a gumitermékek esetében egészen minimális, a papíripar esetében pedig a feldolgozóipari átlagnál lényegesen mérsékeltebb volt a vizsgált időszak egészét tekintve. Az elmúlt néhány év vonatkozásában ez már se a gumiiiparról, sem a papíriparról nem mondható el.

Az elmúlt kilenc év átlagában csak a gázellátásban nőtt az egységbérköltés sokkal erőteljesebben, mint a feldolgozóiparban – itt ugyanis a termelékenység nem csak szimbolikusan, hanem érdemben romlott, nem úgy, mint a gyógyszeriparban – a többi ágazat alapvetően a feldolgozóiparhoz hasonlóan teljesített. Az elmúlt négy év vonatkozásában már három kivétellel – fafeldolgozás, papíripar, gyógyszeripar – az egységbérköltés a feldolgozóipar egészét felülmúlóan emelkedett, több ágazatban jelentősen. Végül *ha az idei évet önmagában nézzük*, drasztikus emelkedést látunk egyetlen ágazat, a létszámleépítések

miatt két számjegyű termelékenységnövekedést produkáló faipar kivételével.

Míg a bérköltés összetevői közül a létszámváltozás vélhetően követi a tényleges és várt keresletnövekedést – sőt el is maradhat attól, a munkaerőhiány miatt – addig a másik összetevő, a bérszint emelkedése jó eséllyel dinamikusabb – s dinamikusabb is marad a továbbiakban – mint a kereslet trendszerű fellendülése, szintén a munkaerőhiány okozta bérnyomás miatt. Így, habár egyes területeken (lásd mindenekelőtt a gumiipart) jelentős tartalékok állhatnak rendelkezésre, a folytatódó egységbérköltés-emelkedés várhatóan fokozni fogja az ágazati vállalkozások közti szelekciót az elkövetkező években.

3. A minimálbérek emelésének a hatása a bérekre

3.1. Minimálbérek és emelésük hatása a nemzetgazdaságban

2012 óta mind a minimálbér, mind a szakmai képesítéssel rendelkező alkalmazottakra érvényes garantált bérminimum jelentősen emelkedett. 2016-ig a kétféle bérminimum nagyjából hasonló ütemben nőtt, sőt a köztük lévő különbség árnyalatnyival csökkent is. Ezen drasztikusan változtatott a 2017-re, illetve 2018-ra előírt garantált bérminimum (25 illetve további 12%-kal), amely a két minimálbér közötti ollót erősen kitágította (3.1. táblázat és 3.1. ábra). Ezzel a garantált bérminimum a minimálbér 1,3-szorosára nőtt, a korábbi 1,16-1,22-szorosról.

3.1 táblázat: A bérminimum és a garantált bérminimum alakulása 2009-16 között

	minimálbér (Ft)	garantált bérmin. (Ft).	garantált bérmin. a minimálbérhez képest	Havi rendszeres bér átlaga (Ft)
2009	71 500	87000	1,22	183 804
2010	73 500	89 500	1,22	188 048
2011	78 000	94 000	1,21	197 911
2012	93 000	108 000	1,16	208 677
2013	98 000	114 000	1,16	215 779
2014	101 500	118 000	1,16	221 659
2015	105 000	122 000	1,16	230 627
2016	111 000	129 000	1,16	244 787
2017	127 500	161 000	1,26	287 000*
2018	138 000	180 500	1,31	

Forrás: saját számítás a KSH és a vonatkozó kormányrendeletek alapján

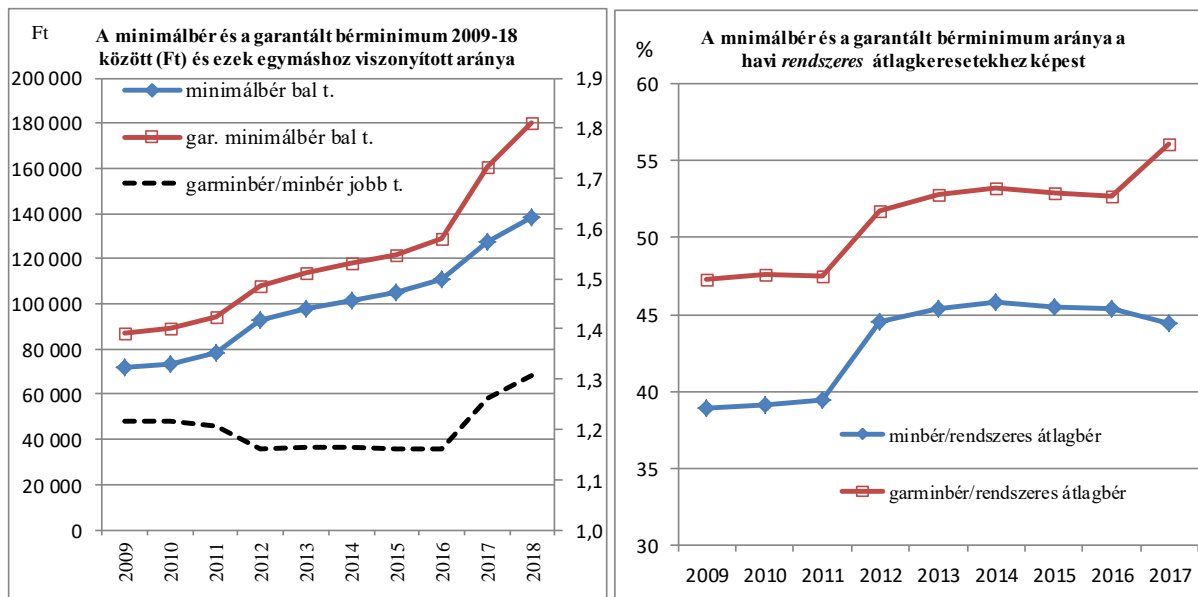
- saját becslés az első nyolchavi adatok alapján

A minimálbérek a KSH által mért tényleges havi átlagos *rendszeres* keresetekhez képest is jelentősen emelkedtek. (Itt a rendszeres kereseteket kell alapul venni, mivel a minimálbérek is a rendszeres keresetekre vonatkoznak, prémiumok, jutalmak és egyéb eseti juttatások nélkül). Míg 2009-ben a garantált bérminimum a tényleges havi rendszeres átlagkereset 47,2%-át tette ki, addig 2017-re ez az arány az 56%-ára nőtt. A 2017. évi teljes éves béradat még nem ismert, de az bizonyos, hogy a garantált bérminimum a tényleges havi rendszeres átlagkeresetek jóval, mint a felét teszi ki idén. A minimálbér aránya pedig 29%-ról 44%-ra emelkedik 2017-ben, az átlagkeresetekhez képest. Természetesen ez az összehasonlítás annyiban torzít, hogy maga a minimálbér-emelés is erősen befolyásolja, felfelé tolja az átlagbérek alakulását. Az a tény, hogy a minimálbérek aránya emelkedik az általuk is befolyásolt átlagkeresetekhez képest, arra utal, hogy a minimálbér-hatás meghatározó jelentőségű.

A minimálbérek emelése minden évben alkalmazkodásra kényszeríti a vállalatokat, mivel nem csak az érintett alkalmazotti kör bérét kell az előírt szintre emelniük, hanem eközben a teljesítményhez igazított bérrányokat is helyre kell igazítaniuk, mivel számukra ez az egyik legfontosabb teljesítmény-ösztönző eszköz. A 2017. és a 2018. évi minimálbér-emelések a korábbi évekenél jóval nagyobb mértékűek, ezért az alkalmazottak sokkal szélesebb körét érintik, és a teljes bérstruktúrát sokkal nagyobb mértékben alakítják át, mint a korábbi

években. A következőkben ezt a hatást mérjük fel, az egyéni bérekről szóló felmérés adatai alapján.

3.1. ábra: A minimálbér és a garantált bérminimum egymáshoz és a tényleges rendszeres keresetekhez mért aránya

Az egyéni bérek szintjéről (és a foglalkoztatás egyéb feltételeiről) FEOR és TEÁOR szerinti bontásban a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat Bértarifa felvétele, hivatalos nevén „Egyéni bérek és keresetek statisztikája” ad információt. Az adatfelvétel, amely az OSAP (Országos Statisztikai Adatgyűjtési Program) része²², reprezentatív³³, amely alapján az alkalmazottak összességére vonatkozóan becslést lehet végezni.

A 2016. évi bértarifa felvétel 255.408 fő alkalmazott egyedi kereseti adatait tartalmazza a nemzetgazdaságban. Ebből 17.676 fő volt közfoglalkoztatott, akikre nem érvényes a minimálbér (emellett elenyésző arányban előfordulnak részmunkaidősök). A fennmaradó 237.732 főre vonatkozóan lehet tehát elvégezni a számításokat a minimálbér és a garantált bérminimum 2017. és 2018. évi emelésének a hatásairól.

Ha elfogadjuk, hogy a Bértarifa felvétel hűen reprezentálja a magyarországi bérhelyzetet (és a minta elemszáma és a felvétel alaposága ezt megfelelően alátámasztja), akkor a mintában kapott eredmények felszorozva alkalmazhatók a teljes magyarországi alkalmazotti körre. Ez 2016-ban, közfoglalkoztatottak nélkül 2775,4 ezer fő volt. (A közfoglalkoztatottak figyelmen kívül hagyását az indokolja, hogy esetükben nem érvényes a minimálbér ezért a felmérés mintájából is kivettük őket. A minta tehát a teljes alkalmazotti kör 8,5%-át reprezentálja.)

A 3.2. ábra általános információt közöl a felmérés mintája alapján az alkalmazottak havi keresetének szerkezetéről a nemzetgazdaságban. Az ábrán itt még szerepelnek a közfog-

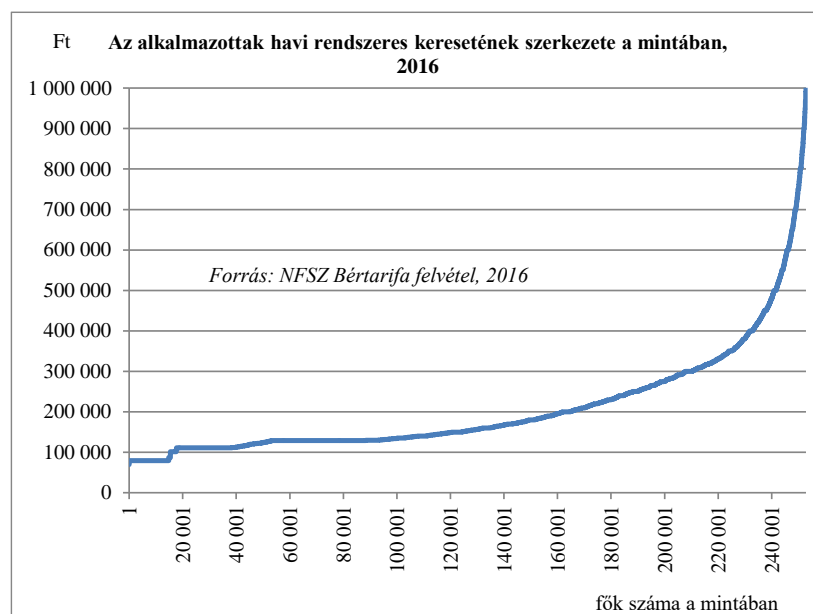
²² OSAP 1405 sz. felvétel

³³ A vállalkozói szférában, valamint a **non-profit** szervezeteknél 2016-ban a 2 főnél többet foglalkoztató vállalkozásoknál került sor reprezentatív adatfelvételre. Az 50 főnél többet foglalkoztató vállalkozásoknál a kiválasztás előírásainak figyelembe vételével a mintába a fizikai dolgozók kb. 6%-a, a szellemi foglalkozásúak mintegy 9%-a került be. Az 2-50 fő közöttiek szervezetek közül 20%-os a minta, az így bekerült vállalkozásoknak viszont minden teljes munkaidős dolgozójukról kellett adatot szolgáltatniuk.

lalkoztatottak is. Technikai okokból a 3.2. ábra csak havi 1 millió forintig mutatja a bérek megoszlását, mivel a 10 milliós skála a minimálbér körüli fizetéseket, amely vizsgálatunk tárgya, lényegében nem mutatta volna (csak egy majdnem vízszintes vonalat). Egyébként 1 és 10 millió forintos havi fizetés között a mintában mindössze 2.570 fő volt, a teljes minta kb. 1%-a. Mint látható, a bér-görbe 200 ezer forint havi bérig meglehetősen lapos, 200-300 ezer forint között már erősebben, 300 ezer forint felett pedig meredeken emelkedik. A 2016. évi 267 ezer forint rendszeres havi átlagkeresetet tehát az az alatt keresők nagy száma, és a kis létszámú, ám jóval nagyobb meredekségű, magas keresetű csoport bére határozza meg.

A 200 ezer forint alatti bérgörbe laposságát részben az a két vízszintes „platform” okozza, amely a pontosan a minimálbéren és a garantált bérminimumon (havi 111 ezer, illetve 129 ezer forint) alkalmazottak viszonylag nagy száma miatt alakult ki.

3.2 ábra:

A 2016. évi Bértarifa felmérés mintája alapján 2017-ben a nemzetgazdaságban alkalmazottak 14,5%-a volt érintve a minimálbér 111 ezer forintról 127 ezer forintra emelésében. Ezek közül 6,4% volt hajszálpontosan a minimálbéren alkalmazva, a többi 8,1% pedig a régi és az új minimálbér közötti havi bért kapott. Az alkalmazottak jelentős részének a havi keresete ugyan hozzá volt tapadva a minimálbéres szinthez, a munkaadók tehát gyakran legfeljebb a minimálbért fizetik (vagy legalábbis vallják be, erre még visszatérünk), ugyanakkor igyekeznek differenciálni is a munkavállalók között. A régi és az új minimálbérek közötti keresetek (az ún. köztes bérek) nagyjából egyenletesen emelkednek. Figyelemre méltó, hogy az alkalmazottak 3%-a 2016-ban 120.000 és 127.500 forint között, tehát nem sokkal az új minimálbér alatt keresett. Esetükben a minimálbér emelés hatása tehát kisebb. Mindezt figyelembe véve, az új minimálbér az az alatt keresők béreinek átlagosan 7,6%-os emelését teszi szükségessé.

A garantált bérminimum: 129 ezerről 161 ezer forintra emelése az alkalmazottak jóval szélesebb körét, több mint *egyharmadát*, 33,47%-át érintette. A minimálbér alsó határához tapadt bérek is nagyobb arányúak, ez a 2. ábrából is látható: 13,37%-ot tett ki a pontosan a garantált bérminimumon alkalmazottak aránya.

Mindent egybevetve, a minimálbér és a garantált bérminimum emelése 2017-ben az alkalmazottak majdnem felét, 48,2%-át érintette a nemzetgazdaság egészében.

Ezeket az arányokat a teljes nemzetgazdaságban alkalmazottak számára átszámítva, azt kapjuk, hogy 2016-ban 406 ezer fő keresett az új, 127,5 ezer forintos minimálbérnél kevesebbet, és 908 ezer fő a régi 129 ezer forintos és az új, 161 ezer forintos garantált bérminimum között. Összesen 1,3 millió fő alkalmazott havi bérét kellett 2017-ben az új bér-előírások miatt felemelni.

Boksz 1. A garantált bérminimum értelmezése

A garantált bérminimumra való jogosultság két feltételhez kötött. Egyrészt a munkavállalónak rendelkeznie kell középfokú végzettséggel vagy szakképzettséggel. Másrészt a munkakör betöltésének feltétele kell, hogy legyen ez a képzettségi szint. Ennek a két feltételnek együttesen kell jelen lennie. Nem jár pusztán azért garantált bérminimum, mert a munkavállaló képzett (pl. érettségizett), de az a pozícióhoz nem szükséges. Hasonlóképpen, ha a munkavállaló emelt szintűnek minősített állást tölt be, de nem rendelkezik a szükséges képzettséggel, végzettséggel, akkor elvileg nem jár a garantált bérminimum. Az utóbbi lehetőségét azonban korlátozza, hogy különböző jogszabályok előírják az egyes szakmák és munkakörök végzéséhez szükséges képzettséget.

A Bértarifa felvételtől nem állapítható meg egyértelműen, hogy mely alkalmazottakra vonatkozik a garantált bérminimum. A felmérés ugyan tartalmazza a FEOR kódot, ez azonban nem ad pontos információt, hogy az adott besorolás igényel-e (akár egy OKJ-s tanfolyamot, amely már szakképzettségnek számít). Ráadásul, nem a FEOR szerinti besorolás alapozza meg kizárólagosan a munkakör tartalmát. A képzettség előírását ugyanis tartalmazhatja a kollektív szerződés, illetve a munkáltató szabályzata is.

A munkakörnek az adott munkahelyre érvényes konkrét tartalmát – így az elvárt végzettséget, szakképesítést – a munkáltató állapítja meg, a szakmai szabályok szerint. Sok esetben egyértelműek az előírások, viszont számos, ún. „OKJ-s szakma” esetében felmerülhet a kérdés: az iskolarendszeren kívüli szakképzésben megszerezhető alsó középfokú szakképesítésnek nevezett munkakörben foglalkoztatott munkavállalónak jár-e a garantált bérminimum (pl. a targoncavezetők, különböző gépkezelők).

Ezért a vizsgálatban azt az elvet követtük, hogy elfogadtuk a munkaadók besorolását, és a garantált bérminimumban érintettek megállapításánál kizárólag a havi bért vettük alapul. Azt az alkalmazottat tekintettük a garantált bérminimum emelésében érintettnek, aki 2016-ban az abban az évben előírt 129 ezer forint és a 2017-ben érvényes 161 ezer forint közötti havi rendszeres bérezésben részesült.

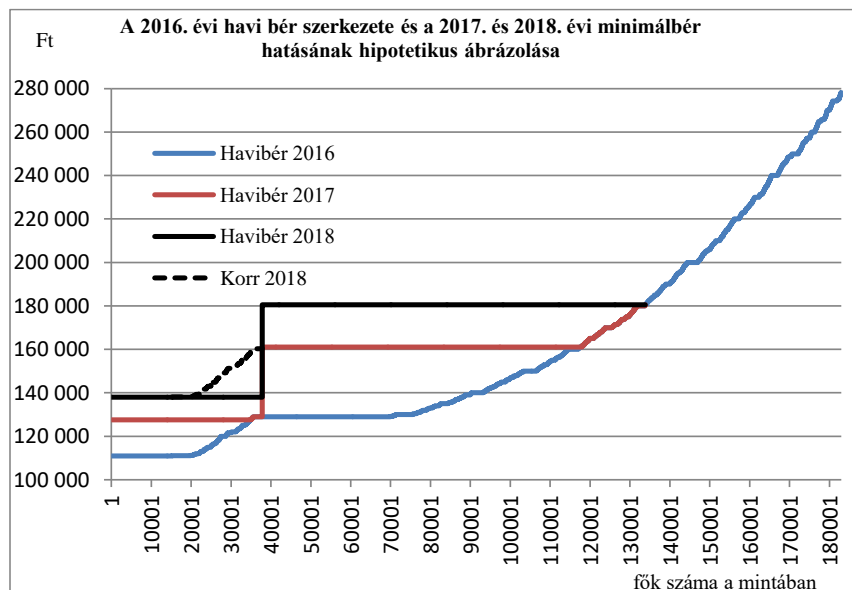
Ez a módszer a bérminimumok emelésének némi túlbecsléshez vezethet, hiszen lehetséges olyan alkalmazott, aki ugyan nem szakképzett, még egy OKJ-s tanfolyamot sem végzett, mégis többet keresett 2016-ban, mint a szakképzettekre érvényes garantált bérminimum (2017-ben 129 ezer forint), de nem esik a garantált bérminimum-emelés hatálya alá. Az általunk használt módszer viszont ezeket az eseteket is a garantált bérminimum emelésben érintetteknek tekinti. Ezeknek az eseteknek a gyakoriságát azonban alacsonynak ítéljük.

Az új minimálbérek mellett már 2017-ben is nagyon kicsiny átmenet marad a két minimálbér között, lényegében csak azokra nem vonatkozik a kötelező béremelés, akik 2016-ban az új minimálbér (127.500) és a régi garantált minimálbér (129.000 forint) között kerestek (3.3.

ábra). A 2016-ban 129 ezer forintot kereső garantált bérminimumosok esetében ugyanis már életbe lép az új garantált bérminimum (161.000 forint) szabálya. Ez természetesen csak akkor igaz, ha a munkáltatók nem próbálják meg rendezni a bérviszonyokat, és a minimálbéresek részének az előírtnál magasabb béremelést adnak.

Mivel 2017-re vonatkozóan csak az átlagbérek alakulásáról vannak statisztikai adataink, nem tudjuk, hogy milyen bérstruktúra fog létrejönni 2018 elejére, amikor is életbe lép a 2018. évi új minimálbér-emelések előírása.

3.3. ábra: A 2016. évi havi bér szerkezete és a 2017. és 2018. évi minimálbér hatásának hipotetikus ábrázolása

Forrás: NFSZ, Egyéni bérek és keresetek statisztikája

2018-ban, ha a munkaadók 2017-ben nem vagy csak nagyon kis részben állítják helyre a 2016. évi bérstruktúrát, akkor a kétféle minimálbér már teljesen összeér, ezt mutatja a 3.3. ábra. A 3.3. ábra a 3.2. ábrának a 280 ezer forint alatti bérekre vonatkozó kinagyított változata (kék vonal), a piros vonal a 2017-ben előírt minimálbérek hatását, a fekete vonal pedig a 2018-ra kialakult bérszerkezetet mutatja, amelyhez a munkaadóknak alkalmazkodniuk kell.

Az ábrán szaggatott fekete vonallal jeleztük, hogy milyen bérstruktúra alakulna ki 2018-ra, ha a munkáltatóknak sikerülne megőrizniük (helyreállítaniuk) a 2016. évi bérszerkezetet, amelyet, ismételjük, teljesítmény-arányosan alakítottak ki. Mint látható, a konstans meredekségű béremelkedés, azaz a 2016. évi szerkezet visszaállítás sem lenne elegendő ahhoz, hogy ne legyen jelentős, havi 20 ezer forintos (kb. 15%-os) bérkülönbség a minimálbéresek és a garantált bérminimumosok között. Ez annyiban még indokolható is lenne, hogy a piacnak, jelesül a munkaadóknak, a bérekben is el kell ismerniük a magasabb képzettséget. Csakhogy, mint azt korábban a box-ban írtuk, gyakran nagyon kicsiny különbség van a minimálbéren és a szakképzett bérminimumon foglalkoztatottak munkaköre, tevékenysége között, gyakran nehéz eldönteni, hogy az adott munkakör a garantált bérminimum hatálya alá esik-e. A jelentős, és egyúttal eltérő mértékű kötelező béremelés, a garantált bérminimumnak a minimálbérenél jóval erőteljesebb emelése így számottevő torzító hatással van a vállalatok bérszerkezetére.

Mindehhez természetesen egy megjegyzés fűzendő. A makrostatisztikai becslések és az empirikus tapasztalatok is azt támasztják alá, hogy Magyarországon jelentős a magas bérterhek miatti adóelkerülés, amely a minimálbéren regisztrált hivatalos béreknek a nem regisztrált „borítékos” bérfizetéssel való „kiegészítésében” ölt testet. Nem zárható ki tehát, hogy a regisztrált béremelkedés egy része nem más, mint az eddig nem bevallott béreknek a hivatalossá tétele, azaz a gazdaság kifehéredésének a jele. Ezt a feltevést az is megerősíti, hogy 2017-ben nincs összhangban a hivatalos béremelkedés üteme (az első 8 hónapban 12,7%-os nettó nominális és 10,3%-os nettó reálkereset-emelkedés) és az első félévben a háztartások vásárolt fogyasztásának a 4,1%-os emelkedése, miközben a lakossági megtakarítások is csak kismértékben emelkedtek. Sőt, ha az alkalmazottak számának a növekedését is figyelembe vesszük, akkor a diszkrépancia még nagyobb: a nettó reálkereset-tömeg emelkedését a Kopint-Tárki 2017 első 8 hónapjában 12,2%-ra becsli.

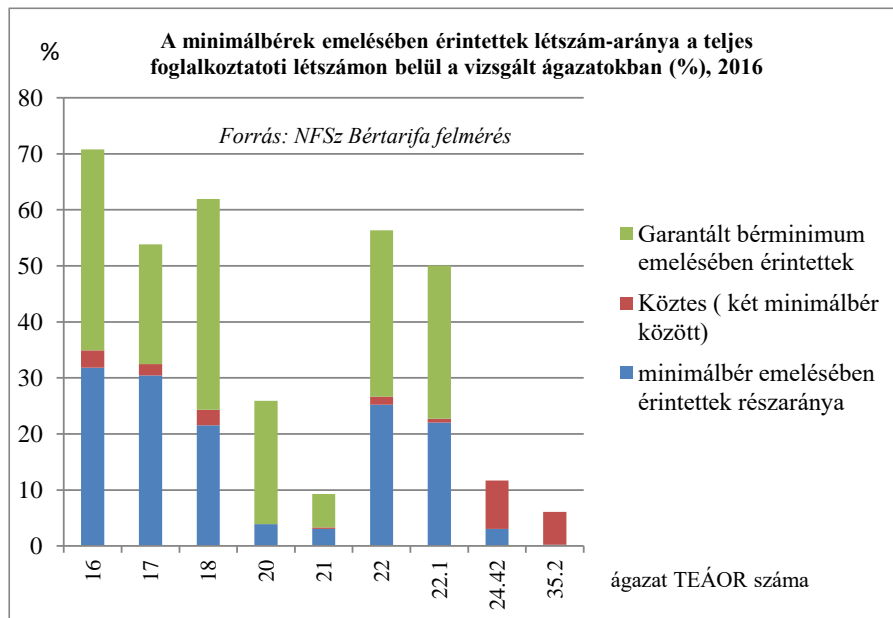
A minimálberek emelkedésének a bérszerkezetet torzító hatása azonban akkor is jelentős, ha elfogadjuk a kifehéredés hipotézisét. Mind a minimálbéren, mind a garantált bérminimumon foglalkoztatottak körében találhatunk ugyanis több ezer fős vállalatokat, amelyeknél technikailag is nehéz elképzelni, hogy a munkaadó borítékban osztja ki több ezer munkavállalónak a nem regisztrált bért.

3.2. Minimálberek és emelésük hatása a vegyipari ágazatokban

3.2.1. A minimálbéren alkalmazottak aránya

A vizsgált ágazatokat a minimálberek emelésében való erősen eltérő érintettség jellemzi. A skála egyik végén a fafeldolgozás áll, ahol az alkalmazottak több mint kétharmadának kellett kötelezően emelni a bérét 2017-ben, a másik végén pedig a gázellátás, ahol gyakorlatilag nem volt minimálbér-emelésben érintett alkalmazott.

3.4. ábra:

Magyarázat: TEÁOR számok ágazati megfelelői: 16. Faipar, 17. Papíripar, 18. Nyomdaipar, 20. Vegyi-anyag gyártás, 21. Gyógyszergyártás, 22. Gumi-műanyag gyártás, 22.1 Gumiipar, 24.42. Alumínium-gyártás, 35.2 Gázellátás

A fenti ábra azt is jelzi, hogy a garantált bérminimum emelése sokkal nagyobb alkalmazotti kört érinti a vizsgált ágazatokban, mint a minimálbéré; ez természetes következménye a nagyobb mértékű, 25%-os emelési kötelezettségnek, ami értelemszerűen nagyobb számú alkalmazottra terjed ki. Másrészt ez pénzügyileg is nagyobb terhet ró a munkaadókra, mivel a kötelező emelésnek nem csak a százalékos mértéke nagyobb, hanem ennek az összegszerű vonzata is jóval magasabb. Másként megfogalmazva: a havi minimálbér 2017-ben 18 ezer forinttal emelkedett, míg a garantált bérminimum 32 ezer forinttal.

Arra is érdemes felfigyelni, hogy a fenti ábra tanúsága szerint a vizsgált ágazatokban nagyon alacsony az ún. *köztes* bérű alkalmazottak aránya, azaz azoknak az alkalmazottaknak a részaránya, akiknek a bére már 2016-ban is magasabb volt a 2017. évre érvényes minimálbérnél, ugyanakkor nem esnek a garantált bérminimum hatálya alá.

A pontosan a minimálbéreken alkalmazottak viszonylag magas aránya egyes ágazatokban pedig azt jelzi, hogy a vizsgált ágazatok többségében a bérszerkezet erősen illeszkedik a minimálbér és a garantált bérminimum előírásához, aminek következtében az alkalmazottak jelentős arányát foglalkoztatják az adott évben érvényes minimálbéren.

3.2. táblázat: A minimálbérek emelésében érintett alkalmazottak aránya a mintában

	16	17	18	20	21	22	221	2442	352
Minimálbér emelésében érintettek részaránya	31,8	30,4	21,6	3,9	3,1	25,2	22,0	3,0	0,2
<i>ebből pontosan a régi minimálbéren</i>	15,5	9,4	8,4	0,7	1,1	7,2	2,2	0,0	0,0
Köztes (a két minimálbér között)	3,1	2,0	2,8	0,0	0,2	1,5	0,7	8,6	5,8
Garantált bérminimum emelésében érintettek	35,8	21,3	37,6	22,0	6,0	29,7	27,4	0,0	0,0
<i>ebből: pontosan a régi garantált minimálbéren</i>	11,5	0,9	6,3	1,3	0,7	4,5	0,4	0,0	0,0
A kétféle minimálbér-emelésben érintettek részaránya összesen	67,7	51,8	59,2	25,9	9,1	54,9	49,3	3,0	0,2
Létszám a felmérés mintájában	999	979	872	1 158	1 366	2 869	691	197	428
Az ágazatban alkalmazottak száma (KSH adat)	13 762	13 753	11 861	14 088	18 018	48 299	13 552	4 399	4 115
A minta részaránya a teljes sokaságban	7,3	7,1	7,4	8,2	7,6	5,9	5,1	4,5	10,4

Forrás: NFSz, Egyéni bérek és keresetek statisztikája

Megjegyzés: A TEÁOR kódok megnevezését lásd a 3.4. ábra alatt

A TEÁOR 19.2 Kőolaj-feldolgozás ágazatban a Bértarifa felvételben csupán 22 fő van, a legkisebb bér pedig 210 ezer forint, az ágazat tehát nem érintett a minimálbér-emelésben

A bértarifa felvétel mintanagysága az egyes ágazatok teljes alkalmazotti sokaságának az 5-10%-át képviseli, kivéve az alumíniumgyártást (4,5%) és a gázellátást (10,4%).

A 3.2. táblázat tanúsága szerint a legmagasabb a minimálbérek emelésében érintettek száma a fafeldolgozásban (TEÁOR 16) és a nyomdaiiparban (18), de a gumi-műanyag iparban (22) és a papíriparban (17) is az alkalmazottak több mint felére vonatkozik a minimálbér-emelési kötelezettség. Ezzel szemben a gázellátásban (35,2) és a gyógyszeriparban (21) minimális az érintettek köre. A vegyi termék gyártásban (20) az alkalmazottak több mint egynegyedének a bérét kellett emelni 2017-ben a minimálbérek emelkedése miatt.

Hangsúlyozni kell, hogy ezek a számok csak a minimálbér emelésében *közvetlenül* érintettek arányát jelzik. A közvetett hatás lényegesen szélesebb, mivel – ahogyan azt már a fejezet elején is leírtuk – a munkaadóknak helyre kell állítaniuk a korábbi teljesítmény-arányos bérszerkezetet (vagy legalábbis ahhoz hasonló), hogy annak az ösztönző erejét fenntartsák.

3.2.2. A minimálbér emelés hatása és a lehetséges alkalmazkodás

A 3.5. ábra ágazonként tekinti át a 2016. évi bérszerkezetet a vizsgált ágazatokban. A bal oldali ábra minden esetben (az alumíniumgyártás és a gázellátás kivételével) a teljes bérstruktúrát mutatja (kék vonal), 1 millió forint alatt. A minimálbérek emelésének a hatását 2017-ben és 2018-ban a piros, illetve fekete vonal jelöli.

A jobb oldali ábrán a bal ábra 280 ezer forint havi bér alatti területe látható kinagyítva, annak érdekében, hogy az érintettség jobban látható legyen. Alapesetben az ábra azt mutatja, hogy milyen bérszerkezet alakulna ki, ha a munkaadók egyáltalán nem alkalmazkodnának az új bérstruktúrához és a minimálbér-emelés által nem érintett béreket változatlanul hagynák. Ez természetesen nem életszerű feltételezés, ezért azt is megvizsgáltuk, hogy hogyan alakulna a bérszerkezet, ha a munkaadók az ún. köztes béreket a régi bérarányoknak megfelelően állítanák helyre 2017-ben.

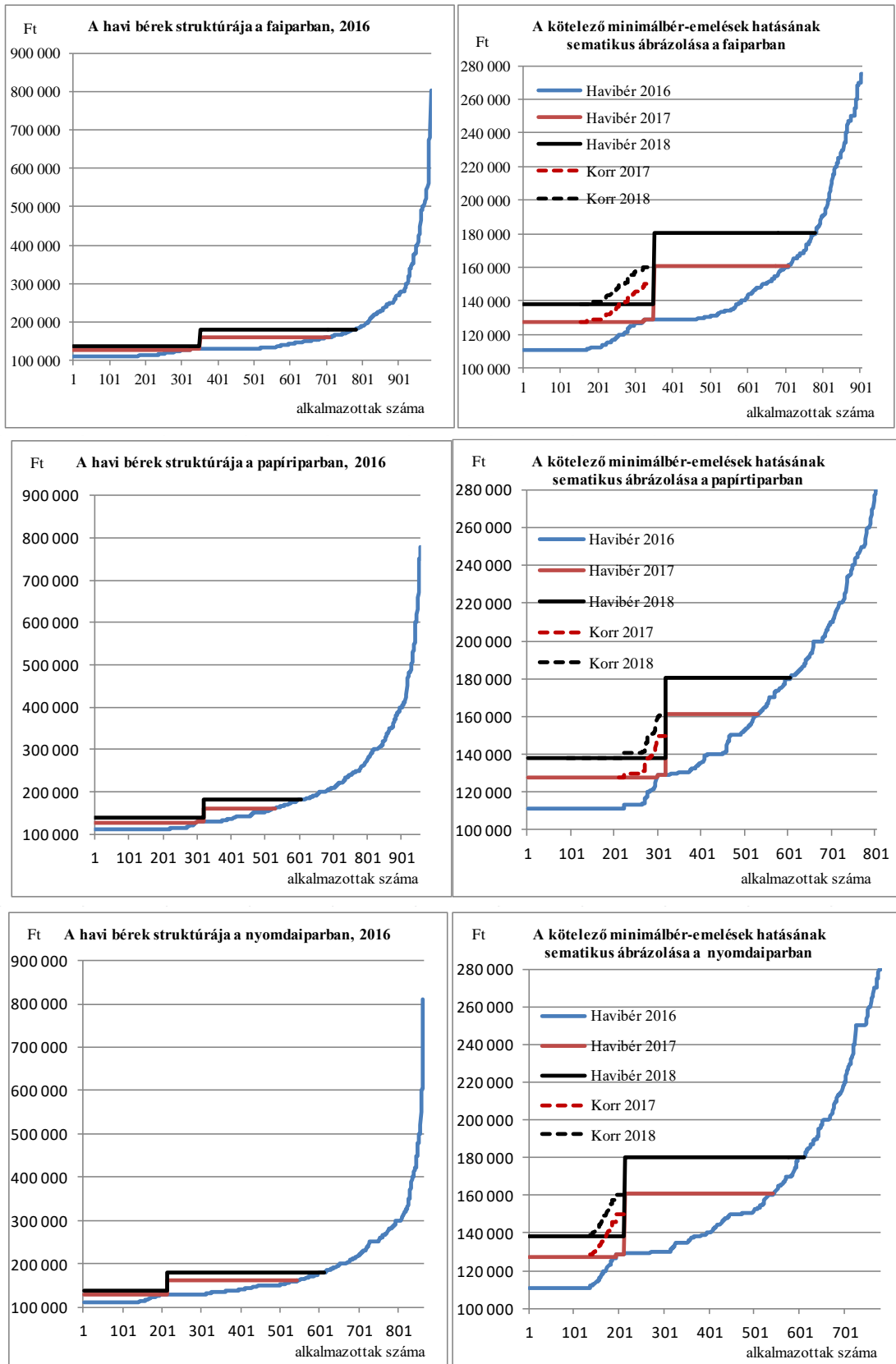
Mint látható, a változatlan bérarányok – a garantált bérminimum erőteljes emelése következtében – a legtöbb ágazatban (a fa-, papír-, és nyomda-iparban, a műanyag és gumiiparban) akkor sem állnának helyre, és a bérszerkezet nem lenne a korábbi módon kellőképpen differenciált, ha a munkaadók a korábbi arányokat reprodukálnák. A munkaadókat tehát nem csak a minimálbérek emelése terheli, hanem ennél magasabb béremelést kell végrehajtaniuk a bér-átmenetek kellő alakítására.

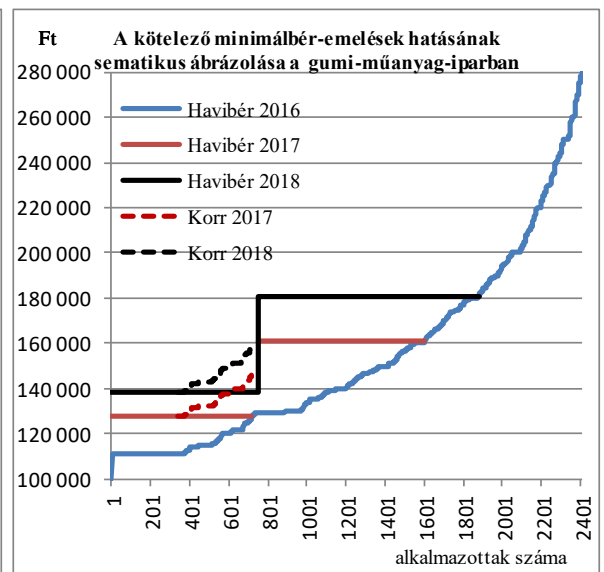
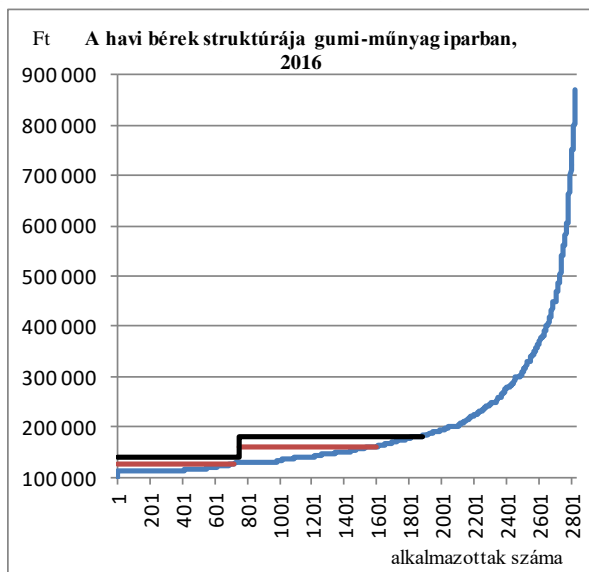
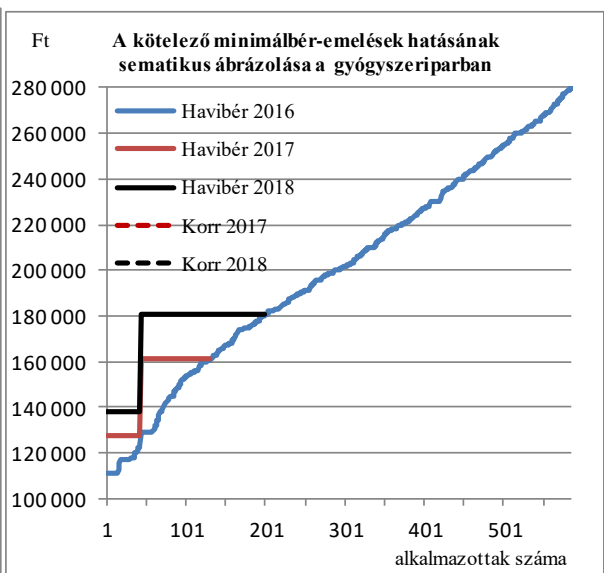
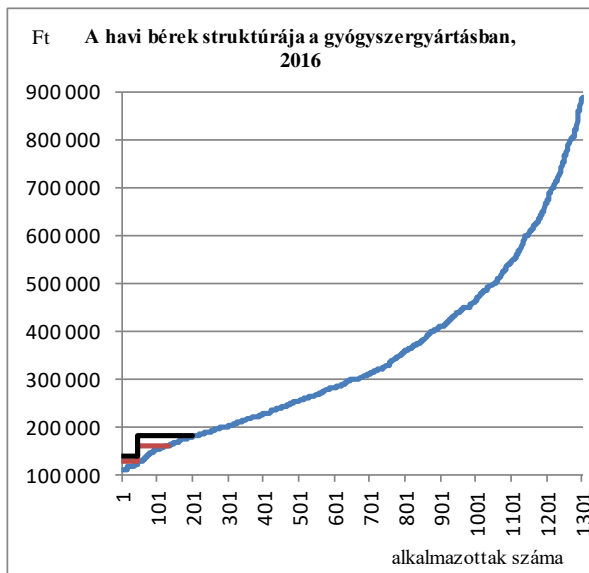
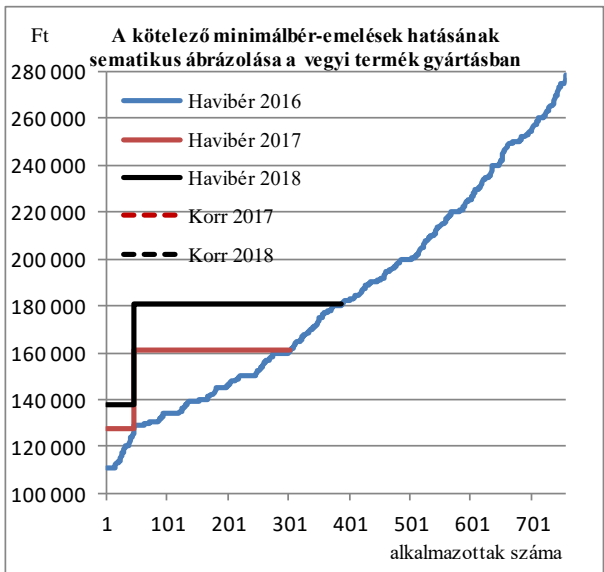
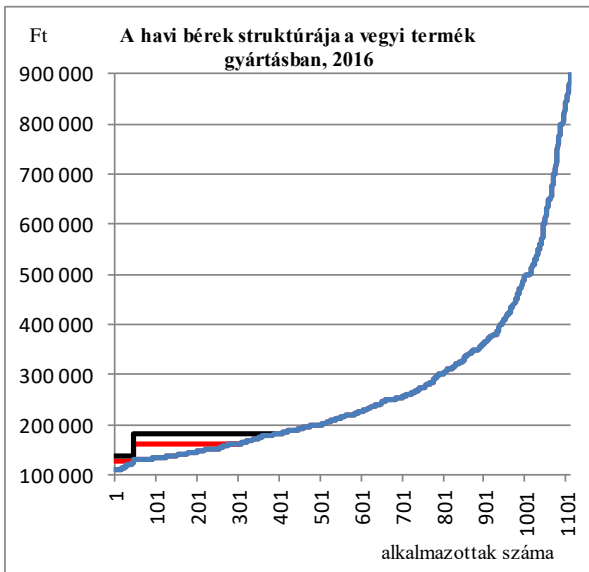
A béralkalmazkodás sematikus ábrázolását (szaggatott vonallal) csak a minimálbér emelés hatására alkalmaztuk az ábrákon, a garantált bérminimumra nem, holott az több ágazatban is legalább akkora mértékben torzítja a bérstruktúrát, mint a minimálbér emelése. A munkaadóknak a garantált bérminimum nagyon sok munkavállalót érintő kiterjedt hatására való reakciójára vonatkozóan azonban még becslést sem lehet végezni.

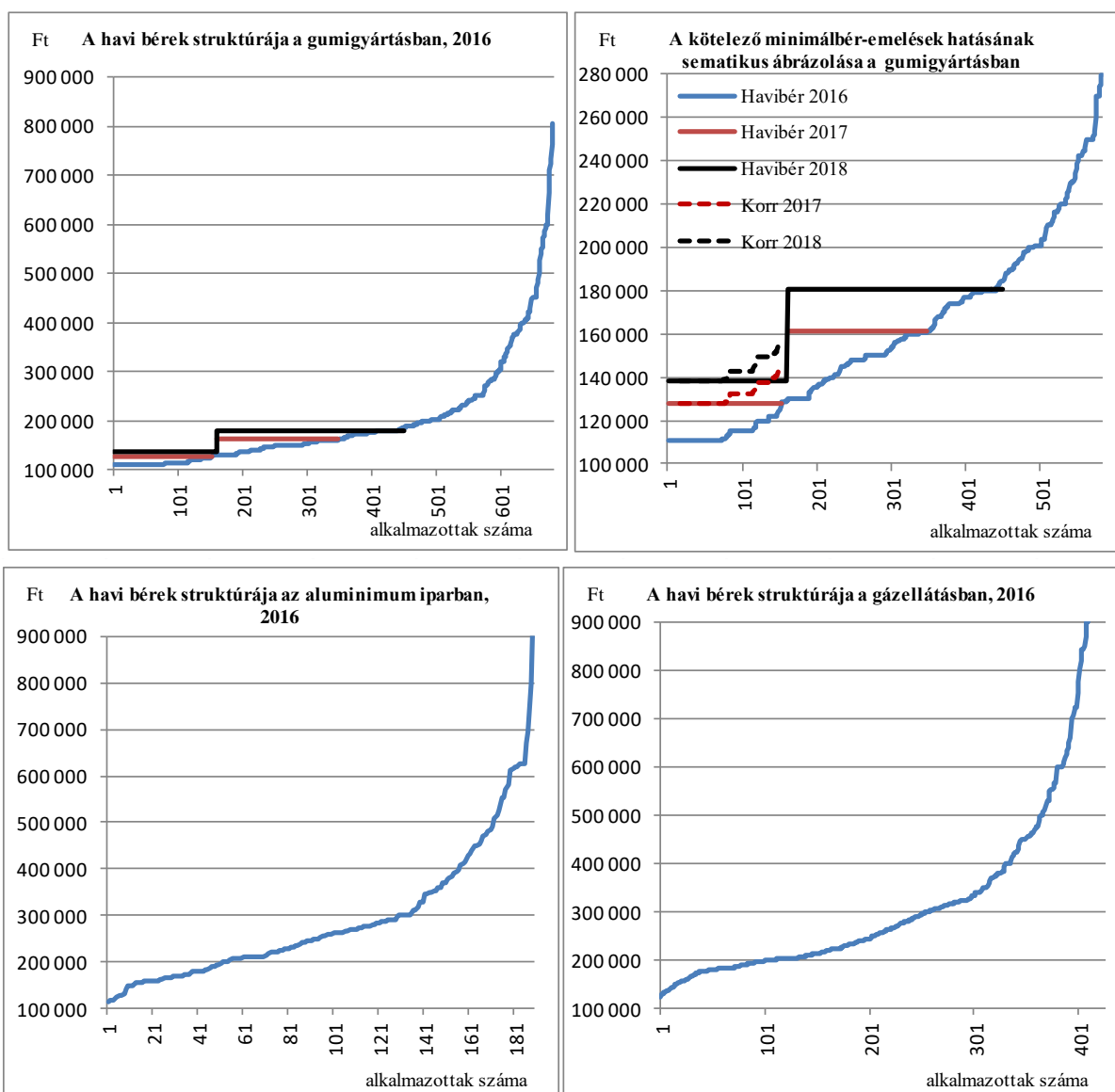
Ami a bal oldali ábrán ábrázolt, 2016. évi bérszerkezetet illeti, az az egyes vizsgált ágazatokban erősen különbözik. Rendkívül lapos a bérgörbe a fa-, papír-, és nyomda-iparban, és meglehetősen lapos a gumi- és műanyag-iparban. A skála másik végén az alumíniumipar és a gázellátás ágazat áll, amelyben a bérgörbe meredekebb, és amely lényegében nem érintett a kötelező béremelésben. Hasonlóképpen alig érintett a gyógyszergyártás ágazat, amelynek a kereseti görbéje kifejezetten meredek. Ez csak részben magyarázható a szellemi foglalkoztatottak viszonylag magas arányával (60%) ebben az ágazatban, mivel – mint a 2. táblázat mutatta – a minimálbérek emelése csupán az alkalmazottak 9,1%-át érinti. A szellemi alkalmazottak magas aránya – és az ágazat magas profitabilitása – a fizikai dolgozók esetében is a minimálbérnél magasabb bérezést tesz indokolttá és lehetségessé.

Szintén az átlagnál meredekebb a vegyi termék gyártás ágazat bérgörbéje, amelyben 41% a szellemi dolgozók aránya. Itt a minimálbér-emelés kevésbé, sokkal inkább a garantált bérminimum emelése okoz bérszerkezet-torzító hatást.

3.5 ábra: A havi béek struktúrája és a kötelező minimálbér-emelések közvetlen hatása a béek szerkezetére

Forrás: NFSz, Egyéni bérek és keresetek statisztikája

3.2.3. A minimálbér-emelésben érintett bérek aránya az összes béren belül

A 3.2. táblázat a minimálbér-emelésekben érintett alkalmazottak részarányát mutatta összes alkalmazott százalékában, az egyes vizsgált ágazatokban. Ebben a részben azt tekintjük át, hogy a minimálbéreken alkalmazottak *bére* mekkora részarányt képvisel az összes béren belül. Végülis ez mutatja, hogy a munkaadók számára mekkora pénzügyi terhet jelent a minimálberek emelése.

A nagyságrendek a 3.2. és a 3.3. táblázat adatai között különbözőek, hiszen a minimálbéreken alkalmazottak bérenek aránya, az alacsony bérek miatt, értelemszerűen alacsonyabb az összes béren belül, mint a létszám-arányuk. A rangsor azonban nagyjából azonos.

A fafeldolgozásban az összes bér majdnem 50%-át érinti a minimálberek emelése, és hasonlóképpen magas a minimálberek aránya a nyomdaiparban. A gumi-műanyagiparban az összes bér nagyjából egyharmadát érintik a minimálbér-emelések, és 30%-át a papíriparban.

3.3. táblázat: A minimálbérek emelésében érintett bér az összes bér százalékában 2017-ben

	16	17	18	20	21	22	221	24.42	35.2
Minimálbér emelésében érintett bér az összes bér %-ában	20,3	16,0	14,1	1,6	0,9	13,6	13,0	1,2	0,1
Garantált bérminimum emelésében érintett bér az összes bér %-ában	27,6	14,2	29,6	10,5	2,3	20,2	20,5	4,2	2,5
A minimálbérek emelésében érintett bér aránya összesen	47,9	30,2	43,7	12,0	3,3	33,8	33,5	5,3	2,6

A gyógyszergyártásban és a gázellátásban az összes bér mindössze kb. 3%-ára vonatkoznak a kötelező minimálbér-emelések és az alumíniumiparban is mindössze 5,3% ez az arány.

A vegyi termék gyártásban az összes bértömeg 12%-át érintik a kötelező béremelések, és ezen belül különösen magas a garantált bérminimum emelésének a hatása. A vizsgált ágazatok közül ebben az ágazatban a legnagyobb a különbség a minimálbér-emelésben (1,6%) és a garantált bérminimum emelésében érintett bér aránya (10,5%) között.

A 3.4. táblázat azt mutatja, hogy önmagukban a kötelező minimálbéremelések milyen hatással voltak 2017-ben az érintett vizsgált ágazatok bérszintjének emelkedésére. Másként fogalmazva: arra keressük a választ, hogy ha a munkaadók kizárólag a kötelező minimálbér-emeléseket hajtották volna végre 2017-ben és a nem érintett béreket változatlanul hagyták volna, az a teljes bértömeg mekkora emelkedését okozta volna. Külön számítottuk ki, hogy a vizsgált ágazatokban mekkora volt 2017-ben a minimálbér (a 3.4. táblázat 1. sor) és külön a garantált bérminimum (2. sor) kizárólagos emelésének a parciális hatása.

3.4. táblázat: A minimálbér-emelések közvetlen hatása a bérek emelkedésére 2017-ben

	16	17	18	20	21	22	22.1	24.42	35.2
1. A minimálbér emelés hatása	2,34	2,16	1,75	0,15	0,09	1,56	1,48	0,07	0,00
2. A gar. minbér emelés hatása	4,65	2,04	4,37	1,29	0,23	2,75	2,12	0,23	0,25
3. Összesített hatás	6,99	4,20	6,12	1,44	0,32	4,31	3,60	0,30	0,25
Tényleges béremelés 2017. I-VIII.	19,80	7,60	15,50	5,30	10,80	12,50	11,50	10,40	6,80

Forrás: saját számítások az NFSz, Egyéni bérek és keresetek statisztikája alapján

A 3.4. táblázat 1. sora tehát azt mutatja, hogy mekkora béremelés valósult volna meg az egyes ágazatokban, ha *kizárólag* a minimálbért emelték volna fel az előírt szintre, és minden egyéb bér változatlan maradt volna. A 2. sor pedig *kizárólag* a garantált bérminimum emelésének a bérnövekedési hatását mutatja, minden egyéb bért változatlanul tekintve (a minimálbéreseket is). A 1. és a 2. sorban jelzett parciális hatások összegzésként adódó összesített hatás (3. sor) a minimálbér és a garantált bérminimum emelésének együttes és *közvetlen* hatását mutatja. A 3. sor tehát azt jelzi, hogy ha az egyes ágazatokban 2017-ben csak a minimálbér és a garantált bérminimum emelt szintjéhez való alkalmazkodás történt volna meg, minden egyéb bért változatlanul hagyva, az az ágazat teljes bérszintjét milyen mértékben növelte volna meg. A táblázat utolsó sora a 2017 első 8 hónapjában mért béremelkedést jelzik az egyes ágazatokban.

A 3.4. táblázat adatai azt bizonyítják, hogy 2017 első 8 hónapjában, valamennyi ágazatban a minimálbér emelésének összesített hatásánál jóval nagyobb mértékben nőttek az átlagkeresetek. A minimálbér emelések összesített hatása a faiparban volt a legmagasabb (6,99%), ugyanakkor ebben az ágazatban az év első 8 hónapjában 19,8%-os béremelkedés valósult

meg. De hogy a skála másik végét is említsük: a gyógyszeriparban, amelyet elenyésző mértékben érintettek a minimálbér-emelések, 10%-ot meghaladó béremelés történt.

A vegyi termékek gyártása ágazatban 1,44%-os béremelést okoztak közvetlenül a minimálbér-emelések, ezzel szemben a tényleges béremelkedés meghaladta az 5%-ot. És ez még a legalacsonyabb béremelkedési ütem volt a vizsgált ágazatok között.

A fentiek azt mutatják, hogy egyrészt a minimálbérek emelésének *közvetett* hatása számottevő volt. A munkaadóknak a korábbi bérszerkezet helyreállítása érdekében jelentős béremelést kellett megvalósítaniuk a minimálbér-emelésében nem érintett csoportokban is, a bértorlódás elkerülése érdekében. Legalább ekkora hatást fejthetett ki az általános munkaerő-hiány, amely a minimálbér-emelésektől függetlenül is erőteljesen felfelé húzza a béreket.

Nem tudni ma még, hogy ez a kétféle pótlólagos hatás, azaz a bértorlódás elkerülése és a munkaerő-hiány miatti jelentős béremelések milyen kereseti kategóriákban valósultak meg, és az mennyiben alakította át a ma a legtöbb ágazatban tapasztalható rendkívül lapos bérgörbét. Ha az előbbi hatás, azaz az alsó kereseti kategóriákban kialakult torlódás orvoslása volt az erősebb, akkor a bérgörbe még laposabbá vált és közelít egy fordított „L” alakhoz. Ha azonban a béremelések nagyjából a garantált bérminimum emelése miatti torzulások kiküszöbölésére irányultak és az átlagbérhez legalább alulról közelítő (havi 200-280 ezer forint körüli) bérek emelkedtek, akkor a bérgörbe lapossága némileg enyhülhetett.